

Fondată: 1998
Anul XVI

ELANUL

Nr. 144
FEBRUARIE
2014

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

„Omul nu poate deveni om decât dacă este educat”(Comenius)

Învățământul din județele Vaslui, Tutova și Fălciu în perioada interbelică (1)

N. IONESCU

După 1918 s-a înregistrat o remarcabilă dezvoltare economică și o înflorire culturală a României întregite, depășindu-se o serie de greutăți interne și externe, care au pus în valoare cu pregnanță, rosturile unui neam conștient de originea și menirea pe care o avea de îndeplinit. Noua Românie făurită prin reunirea provinciilor, a însemnat în același timp reformarea societății, lărgirea cadrului democratic în raport cu perioada anterioară.

Marea Unire ca eveniment istoric capital, a deschis noi perspective și pentru viața spirituală. Înlăturarea barierelor politico-naționale a permis accesul larg la valorile culturii românești, iar noul cadru cultural a beneficiat de contribuția neîngrădită a energiilor tuturor provinciilor.

Numeroase personalități au elaborat opere originale de mare însemnătate, în diferite domenii ale științei, tehnicii și culturii, în „mișcarea de idei” din anii interbelici, contribuind astfel la integrarea mai activă a spiritului românesc în cultura europeană și universală. Se răspundea unui deziderat înțeles și formulat ca atare în acea perioadă „...mai ales acum după integrarea politică, toate națiunile încearcă să vadă ce vrem să fim și ce loc voim să ocupăm în cadrul istoriei lumii”- sublinia Simion Mehedinți la încheierea discursului de recepție la Academia Română susținut la 6 iunie 1920¹.

- continuare în pagina 13 -

1 Simion Mehedinți, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale* în *Discursuri de recepție la Academia Română*, București, 1980, p.140.

„CURȚILE DOMNEȘTI” DIN VASLUI - Reședință domnească a Țării de Jos a Moldovei

Cercet șt. Costică ASĂVOAIE
Dr. Laurențiu CHIRIAC

1. Prezentarea târgului medieval VASLUI

Târgul medieval **VASLUI** s-a întemeiat pe locul unei mai vechi așezări, întrucât săpăturile arheologice din 1942 și din 1958-1959 au dat la iveală obiecte din paleolitic și din neolitic, din perioadele Hallstatt și La Tène, precum și morminte de inhumație din epoca migrației popoarelor. Însă, prima mențiune documentară internă despre acest oraș datează din 1423, când - într-un act emis de Alexandru cel Bun la 31 martie - este amintit, ca martor în divanul domnesc, „*pan Șerbea ot Vasluia*”. Acest „*de la Vaslui*” este posibil să fie interpretat ca desemnând boierul însărcinat cu administrarea Curții domnești și a patrimoniului ce ținea de ea, după modelul pârcașilor de cetăți. Totuși, cea mai importantă mențiune despre acest târg este în scrisoarea din 1435, prin care Iliș-vodă (fiul lui Alexandru cel Bun) anunța pe regele Poloniei că s-a împăcat cu fratele său, Ștefan Voievod, dându-i acestuia să stăpânească, între altele, „*orașul Vaslui și ocolul ce ascultă de acest oraș*”. Într-adevăr, multe din documentele comune ale celor doi frați sunt emise din acest important târg medieval.

Astfel, din felul cum era menționat în 1435, alături de alte centre vechi ale țării, ca Bârladul și Chilia, apoi din împrejurarea că, în 1491, Ștefan cel Mare întărea orașenilor „*obiceiul cel vechi*” ca să nu plătească, în cuprinsul târgului, nici un fel de vamă pentru mărfurile aduse acolo spre vânzare (cu excepția celor de pește!), Vasluiul apărea ca unul din orașele vechi ale Moldovei.

- continuare în pagina 2 -

VASLUI – 1475, CEA MAI MARE VICTORIE ROMÂNEASCĂ (3)

Dan RAVARU

Dar, mai înainte de cele relatate mai sus, pe 25 ianuarie, Ștefan cel Mare se adresase direct suveranilor Europei, în legătură cu cele întâmplate la Vaslui, printr-o scrisoare, numită adesea circulară, și considerată de Maria Magdalena Szekely și Ștefan Gorovei drept „unul dintre documentele fundamentale ale istoriei acestei perioade și unul dintre cele mai frumoase ale istoriei românești” și din care citează convingător: „Și noi auzind vestea (intrarea turcilor în Moldova), ne-am înarmat toți și am mers împotriva lor, cu ajutorul lui Dumnezeu Atotputernicul, noi împotriva dușmanilor Creștinătății. I-am biruit și i-am pus sub

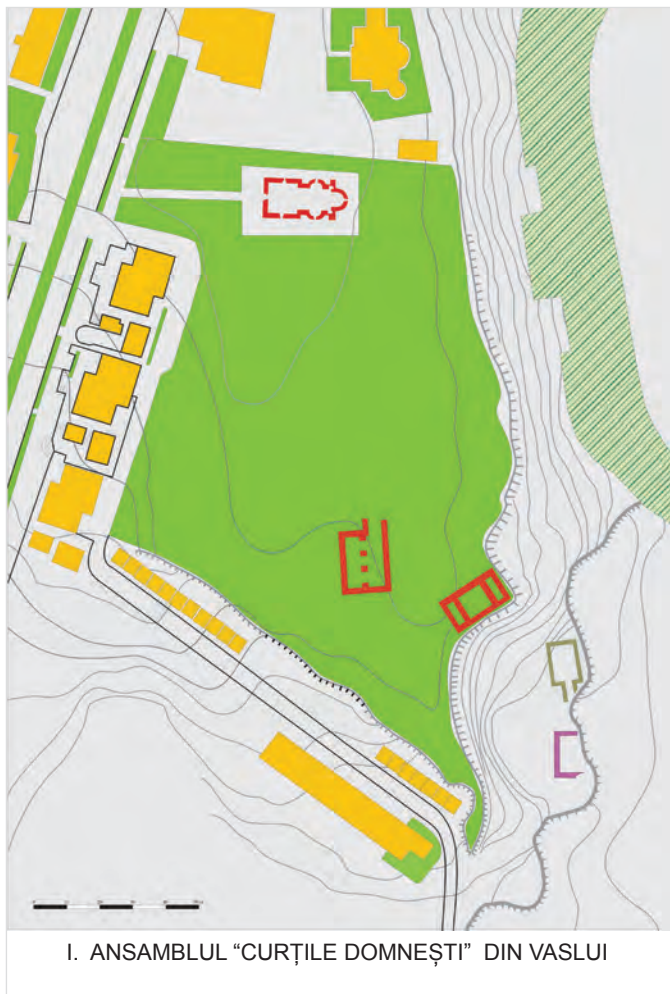
picioarele noastre și pe toți i-am pus sub tăișul spadei. Și de care lucru Dumnezeu să fie lăudat”. Tot în această scrisoare, Ștefan expune și îndemnuri precise privind organizarea unei lupte comune a Creștinătății împotriva pericolului musulman, folosește prima oară definiția Moldovei drept „poartă a Creștinătății” și cere colaborare militară concretă în fața iminentului pericol otoman, asupra căruia era deja informat. Pentru sublinierea spuselor sale, Ștefan va trimite steaguri capturate și alte trofee regilor Poloniei și Ungariei, precum și papei Sixt al IV-lea.

- continuare în pagina 6 -

„CURȚILE DOMNEȘTI” DIN VASLUI - Reședință domnească a Țării de Jos a Moldovei

- urmare din pagina 1 -

Chiar dacă nu figura ca punct vamal în privilegiul comercial din 1408 acordat liovenilor, va avea însă această calitate la reînnoirea acestui privilegiu din 1460, când se prevedea ca negustorii din Liov care duceau postavuri în Țara Românească să plătească, în afară de vama principală din Suceava (trei groși de grivnă), câte doi zloți de car în orașele prin care treceau, printre care și Vasluiul. Totodată, acest târg era locul unde se plătea vama internă pentru peștele adus cu carele de la Dunăre sau de la Nistru.

I. ANSAMBLUL „CURȚILE DOMNEȘTI” DIN VASLUI

Faptul că Vasluiul se afla la întretăierea unor importante drumuri comerciale - cum ar fi drumul internațional care lega orașele galițiene (Cracovia și Lemberg) de cetățile Chilia și Cetatea Albă, iar de aici până la Marea Neagră - și faptul că era situat la confluența râului Bârlad cu Vasluișul și cu Racova, i-a determinat pe cei doi fii ai lui Alexandru cel Bun să aleagă acest târg drept loc de **reședință domnească** și chiar **capitala Moldovei Meridionale**, dar și să-l considere un important **punct de vamă** și un **centru comercial strategic**. Vasluiul oferea și un cadru natural propice de dezvoltare urbană, mai ales că vatra târgului era amplasată pe terasele înalte ale Dealului Morii - constituind, astfel, o adevărată barieră naturală în fața atacurilor din exterior.

În atari condiții, în jurul anului 1435, în timpul lui Ștefan al II-lea (fiul lui Alexandru cel Bun), se construiește aici o **Curte domnească**. Totuși, există și ideea - pertinentă, de altfel - că această **Curte** ar fi putut fi construită încă din timpul lui Alexandru

cel Bun sau chiar de dinaintea domniei acestuia. Cert este faptul că locul denumit, în mod tradițional, de către localnici, drept **„Curțile Domnești”** se află în imediata vecinătate sudică a actualei **biserici „Sf. Ioan Botezătorul” din Vaslui**, cunoscute fiind în acest amplasament încă din vremea lui Vasile Lupu, cel care lua măsuri legislative de protejare a lor (în anii 1635 și 1646).

2. Rolul și importanța „Curților Domnești” din Vaslui

Este un postulat al istoriei faptul că reședințele puterii centrale au fost punctele în jurul cărora a gravitat întreaga viață a comunității urbane, indiferent de epocă, de mărime sau de arie de civilizație. În cazul Țării Moldovei, acest adevăr universal valabil s-a manifestat încă de la începuturile ei, fiecare pas spre ceea ce s-a consacrat sub această titulatură fiind marcat și de o nouă **reședință domnească**, întotdeauna cu aceeași semnificație: de a arăta cine este stăpânul locului și de a arăta puterea statului moldav.

O **curte domnească** care a jucat un rol major în efortul de consolidare a Țării Moldovei a fost cea de la **Vaslui**. Amplasarea acestei localități într-o poziție „de intersecție majoră” i-a permis **controlul asupra unui spațiu larg și accesul la comerțul interstatal**. Mai mult, această **reședință domnească cu caracter temporar** a coagulat întreaga viață economică, comercială, politică și militară a târgului Vaslui, prin prezența **atelierelor meșteșugărești**, a **negustorilor**, a **centrului aulic (cancelariei domnești)**, dar și a **fortificației de apărare** și a **zidului de incintă**. La aceasta, am putea adăuga și rolul spiritual-ortodox al **capelei Curții domnești - biserica domnească „Sf. Ioan Botezătorul”** din imediata vecinătate.

Importanța curții domnești de la Vaslui este relevată și de mărimea **primei biserici din zid**. Efortul economic și uman depus pentru edificarea unui asemenea lăcaș trebuia să fi fost bine motivat. Sesizând existența unui mormânt al unui personaj important în interiorul bisericii, un reputat istoric afirma că **„e foarte posibil ca în biserica de la Vaslui, reclădită de Ștefan cel Mare în 1490, să fi fost înmormântat cneazul litvan Iurg Koriatovici și al lui să fi fost mormântul văzut aici în 1575 de Matei Strykowski”**. Același autor ajungea la concluzia că **Alexandru cel Bun** l-a avut pe **Iuga Vodă** ca **„domn asociat”**. Situația de la începutul domniei lui Alexandru cel Bun continuă să rămână confuză în istoriografie, dar anvergura activității sale la Vaslui, pe locul unde exista(se) cel puțin o **biserică mai veche (din lemn)**, cu un personaj de prim rang îngropat în interior, sugerează importanța centrului și dorința voievodului de a se impune aici în mod semnificativ.

Un episod - insuficient explorat - îl constituie **asocierea la domnie a voievozilor Iliăș și Ștefan** (fii lui Alexandru cel Bun). Scaunul lui Ștefan al II-lea se afla la Vaslui și el pretindea, cum se poate deduce din intitulajul din actele emise, că avea aceleași drepturi cu fratele său, Iliăș - care rezida la Suceava. Acceptarea de către **Ștefan al II-lea** că **Vasluiul e reședința sa voievodală** trebuie să se fi bazat pe un precedent. Același precedent care îi putea conferi legitimitate pentru pretenția de egalitate cu fratele său și care transpune chiar din intitulajul sa. Această situație poate fi bănuită că a fost fie la începutul domniei lui Alexandru cel Bun, fie mai înainte. Este încă o dovadă a existenței la **Vaslui** a unui **centru politic, autonom sau independent**, pe care Alexandru cel Bun l-a putut integra pe deplin în **Țara Moldovei**, cu toate cele aparținătoare de el, deși nu a reușit să elimine toate orgoliile localnicilor.

Însuși **Ștefan cel Mare** a acordat atenție deosebită

Vasluiului. Într-o perioadă în care se considera că Țara Moldovei era pe deplin stabilă, marele voievod a lărgit hotarul târgului Vaslui (prin *Hotarnica ocolului domnesc al târgului Vaslui* din 15 octombrie 1491). Ceea ce atrage atenția este expresia domnului conform căreia „ne-am sculat și am întors și am supus și am lipit toate aceste de mai sus numite sate și siliști cătră târgul nostru al Vasluiului și să fie el domniei mele uric cu tot venitul și fiilor domniei mele, și nepoților, strănepoților, răstrănepoților și la tot neamul domniei mele, nerușeit nici odinioară, în veaci”.

Prima expresie care necesită o precizare este „am întors și am supus”. Această frază ar putea fi oare înțeleasă drept „am răscumpărat”?! Se pare că da, de vreme ce uricul trebuia să fie, cu tot venitul, „domniei sale” și urmașilor. Tălmăcirea, în limbaj modern, ar trebui să sesizeze istoricul de faptul că se află în fața unei recuperări de proprietate, prin răscumpărare, a **familiei domnești** și nu a instituției domniei. Și acest reflex târziu trebuie să se fi întemeiat pe un eveniment care este legat de **vechimea și importanța Curții domnești** de la Vaslui. Dacă a fost asociere la domnie sau nu în vremea lui Alexandru cel Bun rămâne de verificat; cert este faptul că aici a existat un nucleu puternic ce a cedat cu greu prerogativele străvechi. Numai așa se poate explica gestul lui Ștefan cel Mare de a răscumpăra și apoi de a întări, sieși și familiei sale, **târgul Vaslui** cu toate cele dependente de acesta. Era o formă de manifestare a autorității domnești, dar și de protejare a sentimentelor vasluienilor, o formă hibridă care menținea însă autoritatea unică.

Așadar, importanța **Vasluiului** în istoria Țării Moldovei este evidențiată de existența și rolul acestei **reședințe domnești temporare din Țara de Jos**. Importanța acestui **sit arheologic** este dată și de faptul că tocmai clarificarea problemelor legate de această **Curte domnească** din Vaslui poate contribui la lămurirea multor aspecte controversate din istoriografia noastră, cum ar fi: diferențierea dintre o Curte domnească și o reședință voievodală, rolul Vasluiului în Evul Mediu moldav, precum și importanța acestei Curți domnești în cadrul sistemului militar defensiv al Țării Moldovei.

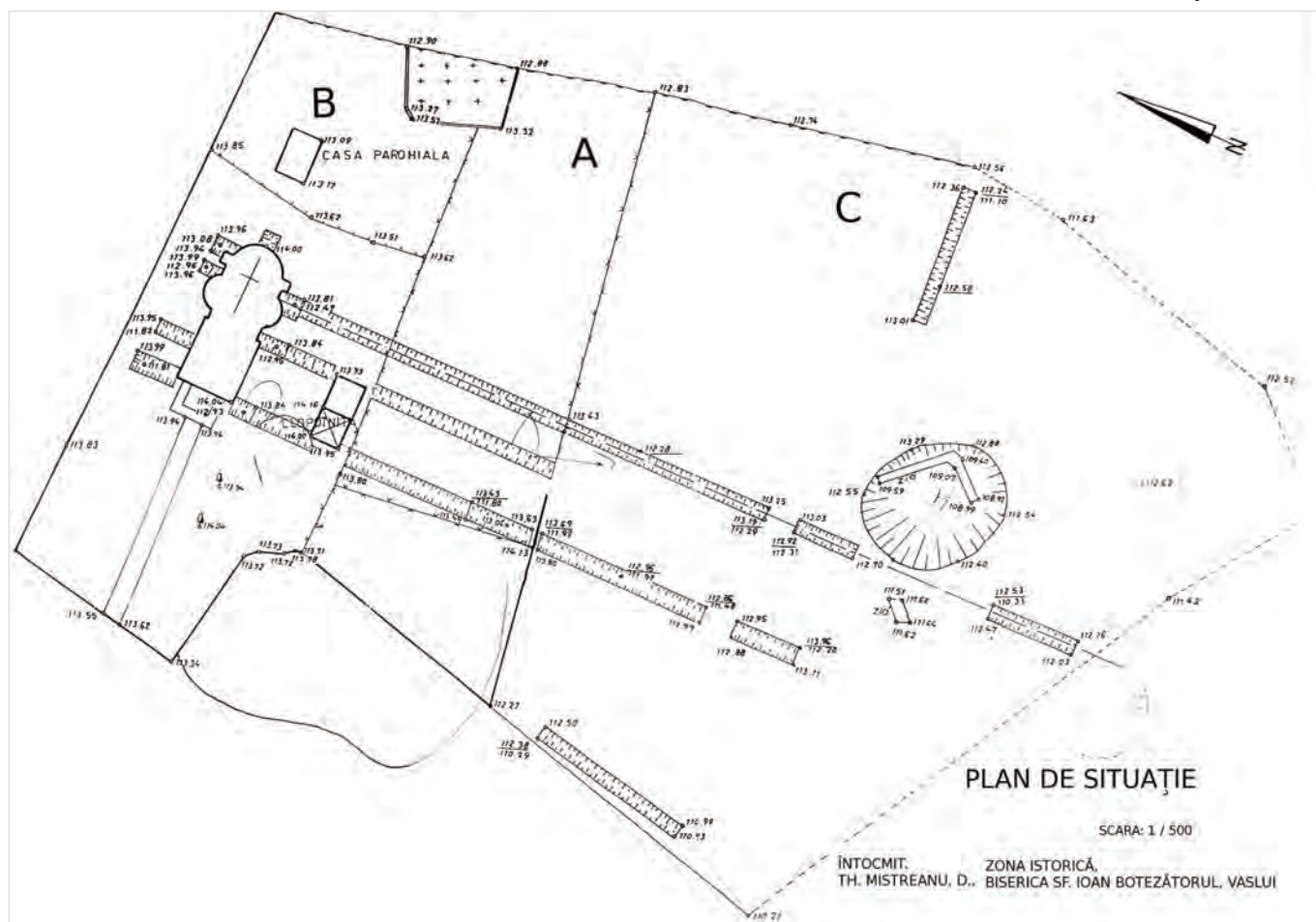
3. Obiectivele cercetărilor arheologice sistematice de la "Curțile Domnești" din Vaslui

Cercetarea arheologică de la "Curțile Domnești" Vaslui a urmărit cu consecvență mai multe **obiective fundamentale**:

- principalul obiectiv a fost acela de a stabili **stratigrafia generală** a acestui **sit arheologic** (de pe axele N-S și E-V ale sale) și raportarea lui la evoluția planimetrică a orașului Vaslui;
- un alt obiectiv important a fost acela de a stabili evoluția și rolul pe care l-a avut **biserica** (din vecinătate) în cadrul complexului medieval "Curțile Domnești" din Vaslui;
- găsirea limitelor spațiale și a celor cronologice ale **cimitirului medieval târziu** al bisericii deja menționate;
- depistarea rolului și planimetriei **complexelor arheologice** găsite în arealul Curții Domnești propriu-zise și (re)interpretarea lor din punct de vedere al repartiției și destinației lor;
- descoperirea, conservarea și restaurarea **obiectelor arheologice** de la "Curțile Domnești" Vaslui (atât a celor de la Curtea Domnească propriu-zisă, cât și a celor de la cimitirul și biserica din apropiere);
- stabilirea traseului eventualei **incinte de zid** a "Curților Domnești" din Vaslui;
- în sfârșit, dar nu în ultimul rând, un alt obiectiv a fost acela de a elabora un **Plan general de conservare și restaurare a sitului arheologic**, prin marcarea, conservarea, restaurarea și punerea în valoare muzeistică și turistică a tuturor elementelor de construcție depistate în cadrul complexului medieval "Curțile Domnești" Vaslui. S-a urmărit crearea unor condiții propice amenajării unui **parc arheologic** deschis publicului vizitator (în scopul punerii în valoare muzeistică și turistică a acestui sit arheologic).

4. Istoricul și rezultatele cercetărilor arheologice de la "Curțile Domnești" din Vaslui

Despre rolul și importanța "Curților Domnești" din Vaslui s-a știut dintotdeauna, fapt pentru care punerea lor în valoare s-a încercat, de către **Primăria Vaslui**, încă de la sfârșitul secolului

al XIX-lea. **Primul sondaj arheologic** a fost făcut de către asistentul universitar **D. Constantinescu** de la Institutul de Istorie "A. D. Xenopol" din Iași, în 1942, dar rezultatele acestuia au rămas nepublicate. Abia în anii 1958-1959, cu ocazia lucrărilor de amenajare a terasei pe care s-a construit stadionul orașenesc, s-au desfășurat **primele cercetări arheologice cu caracter sistematic**. Aceste investigații arheologice au fost făcute la cererea arhitectului Gh. Pohrib de la Comisia Monumentelor Istorice - regiunea Iași și au fost coordonate științific de către Institutul de Arheologie din București, în colaborare cu alte instituții de profil, iar colectivul de cercetare a fost condus, ani în șir, de către regretatul prof. univ. dr. **Alexandru Andronic**. El a fost ajutat, în timp, de merituoși colaboratori, cum ar fi: **Rica Popescu, Florentina Banu, Ionel Bauman, Ruxandra Maxim-Alaiba, Magda Istrati Lazarovici, Tamilia Marin** etc. Trebuie spus și faptul că, din 1976, aceste lucrări s-au desfășurat în administrarea **Muzeului Județean "Ștefan cel Mare" Vaslui**. Tot atunci, situl arheologic "**Curțile Domnești**" a fost astfel delimitat: **sectorul A** - de lângă stadionul municipal, la est de biserică; **sectorul B** - la sud și în curtea bisericii "Sf. Ioan", **sectorul C** - zona dinspre garaje și fosta str. Ghica Vodă, iar **sectorul D** - la sud de sectorul A, în zona propriu-zisă a Curții domnești.

După o perioadă mai puțin fastă pentru "**Curțile Domnești**"

Vaslui - care a urmat etapelor consistente de cercetare amintite, începând cu anul 1998 s-au reluat investigațiile arheologice la acest important obiectiv. Lăudabila inițiativă a reluării săpăturilor arheologice a aparținut prof. **Ioan Mancaș** - directorul Muzeului Județean "Ștefan cel Mare" din Vaslui, el beneficiind de susținerea morală a prof. univ. dr. **Mircea D. Matei**, dar și de susținerea materială a **Primăriei Vaslui**, prin primarul de atunci - prof. **Victor Cristea**. Colectivul de cercetare arheologică care s-a constituit cu acea ocazie îl avea ca responsabil științific de șantier pe cercet. șt. **Costică Asăvoaie** de la Institutul de Arheologie din Iași, el fiind ajutat de: prof. univ. dr. **Mircea D. Matei** de la Universitatea "Valahia" din Târgoviște, consultant științific; arhitect **Gheorghe Sion** de la Institutul Național al Monumentelor Istorice, șef proiect de restaurare; arheolog dr. **Laurențiu Chiriac** de la Muzeul Județean Vaslui, responsabil sector B; arheolog **Veronica Predoi-Cojocariu** de la Muzeul Municipal Roșiorii de Vede, responsabil sector D. Este important de precizat faptul că la aceste investigații arheologice au participat și o serie de studenți-practicanți de la Facultățile de Istorie din Iași, Târgoviște, București, Galați și Suceava, fapt pentru care a fost creată, în paralel cu cercetarea arheologică, **Scoala de Arheologie Medievală de la Vaslui**, în cadrul căreia studenții au învățat și noțiuni teoretice referitoare la problematica Curților domnești din Moldova medievală.

Actualmente, "**Curțile Domnești**" de la **Vaslui** se află amplasate pe strada Ștefan cel Mare, nr. 56 A, din orașul cu același nume, fiind situate în imediata vecinătate sudică a actualei **Biserici Domnești "Sf. Ioan Botezătorul"**. Datorită neprotejării și neamenajării lor, devenind, în timp, drept loc de deversare a resturilor menajere provenite de la locuitorii clădirilor din jur, "**Curțile Domnești**" se află într-o vizibilă stare de degradare continuă, fapt pentru care s-au luat unele măsuri importante

pentru protejarea și conservarea lor. Acest **sit arheologic** face parte din **Lista monumentelor Istorice** și reprezintă un complex arheologic de tip **reședință domnească temporară** (datând din sec. al XV-lea și până în sec. al XIX-lea).

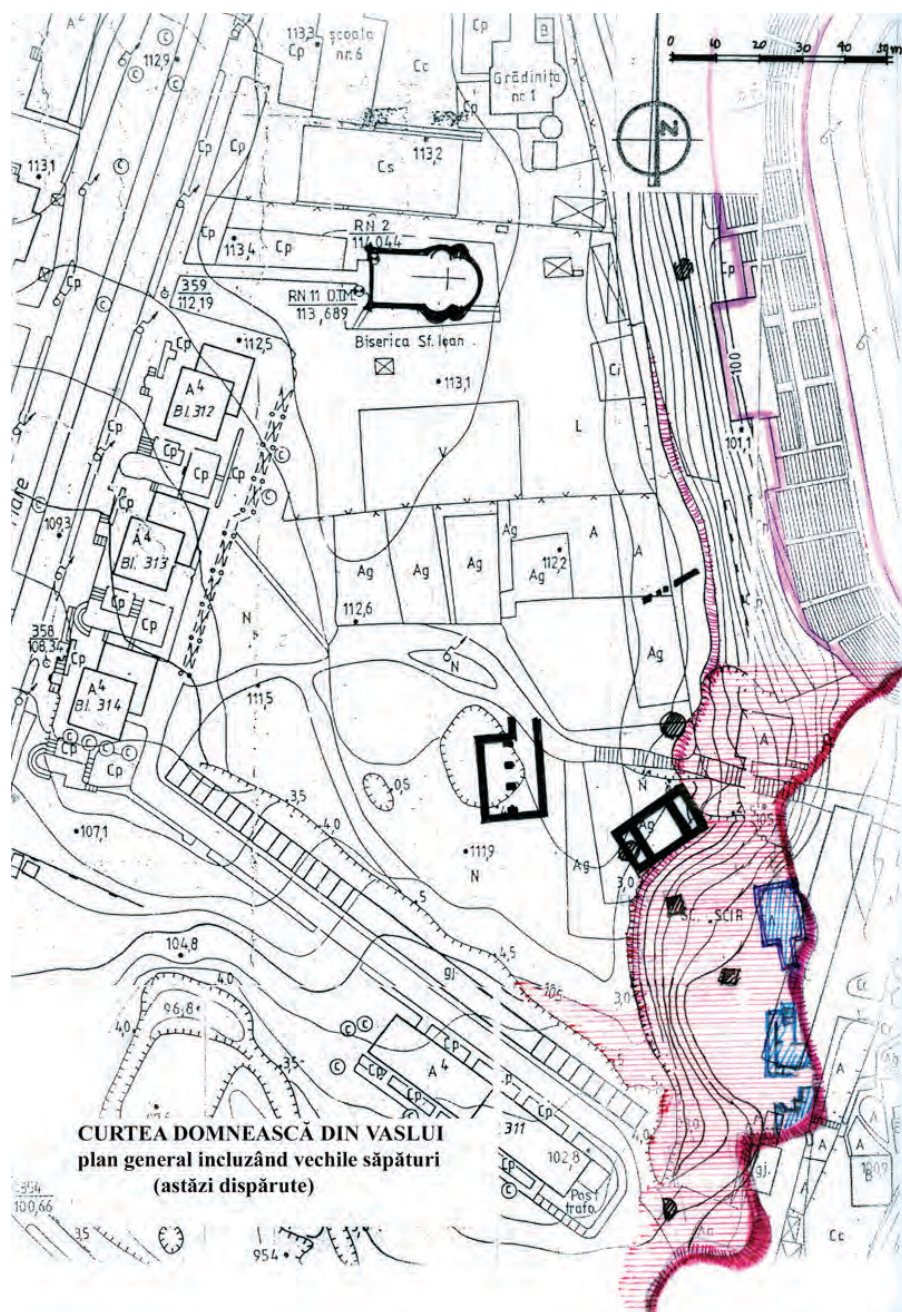
3. A. Cecetările arheologice sistematice din perioadele 1958-1959 și 1976-1988

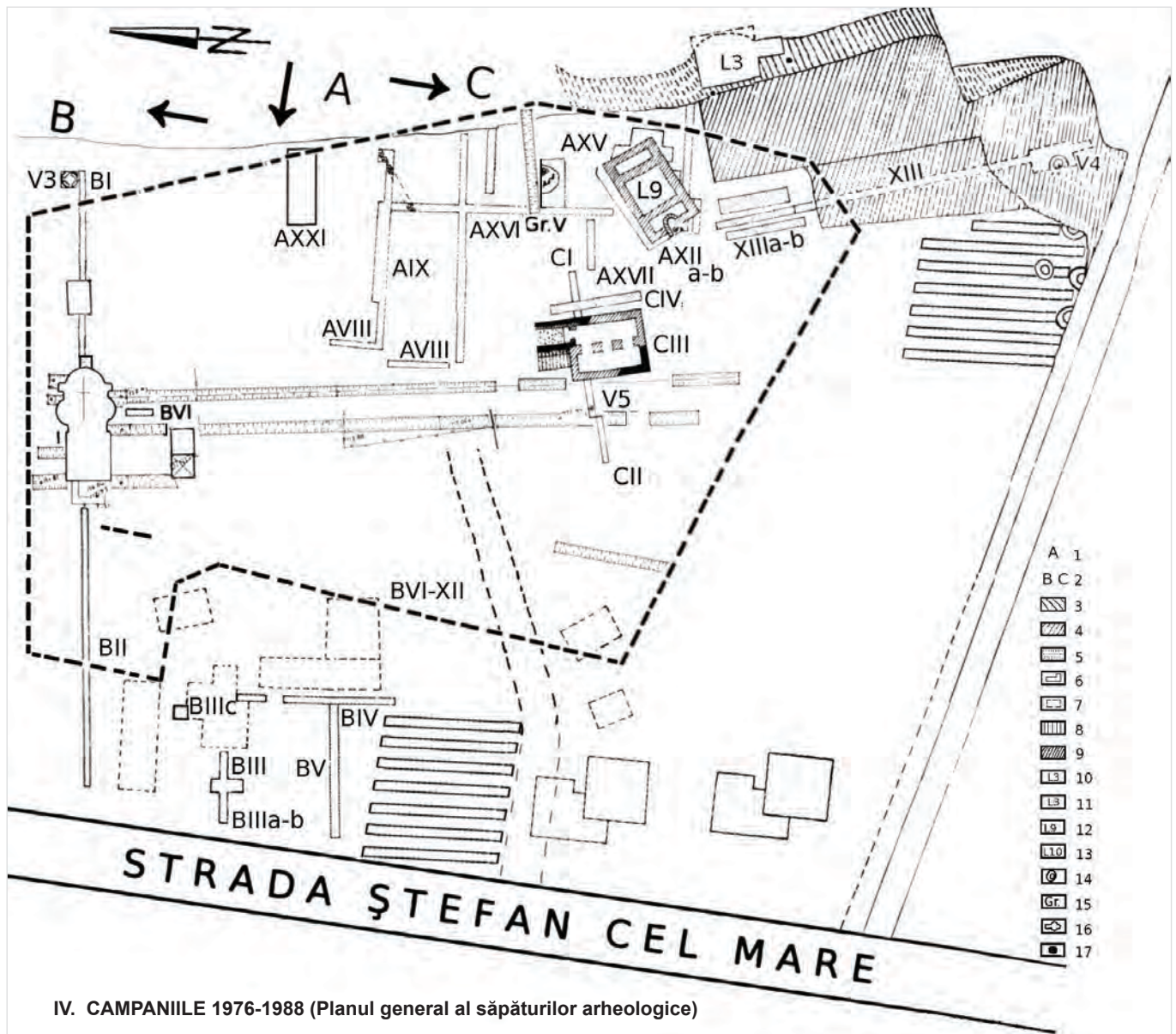
Principalele descoperiri arheologice de la "Curțile Domnești" din Vaslui, în perioadele 1958-1959 și 1976-1988, au fost:

- **fragmentele ceramice** din epoca neo-eneolitică, din perioadele Hallstatt și La Tène, dar și unele **morminte de inhumație** din perioada migrației popoarelor;

- **fragmentele de cahle** de sobă, smălțuite și specifice reședințelor domnești din vremea lui Ștefan cel Mare, precum și diferitele **obiecte** din **secolele XV-XIX**;

- **două monede** din **aramă, anepigrafe**, de la Alexandru cel Bun (provenind, probabil, dintr-un mormânt din prima jumătate a secolului al XV-lea) și **fragmentele de vase** de uz comun, precum și o serie de **cahle** din pastă roșie (smălțuite și nesmălțuite, cu ornamente geometrice și zoomorfe, în tehnica traforului);

IV. CAMPANIILE 1976-1988 (Planul general al săpăturilor arheologice)

Legenda: 1 (A = sectorul central), 2 (B = sectorul bisericii Sf. Ioan Botezătorul), 3 (săpături, anii 1958 și 1959), 4 (taluzări, anii 1959-1961 și 1979), 5 (săpături, anii 1976-1979), 6 (case existente), 7 (case demolate), 8 (pavaj de piatră, secolul al XV-lea), 9 (zid demolat), 10 (locuința nr. 3, prima jumătate a secolului al XV-lea), 11 (locuința nr. 8), 12 (construcția nr. 9, probabil vechiul grajd domnesc), 13 (locuința nr. 10, palatul domnesc), 14 (cuptoare de ars piatra pentru var, secolul al XV-lea), 15 (gropi, secolele al XVI-lea și al XVII-lea), 16 (biserica Sf. Ioan Botezătorul), 17 (morminte, epocile Hallstatt și Latène). Cf. ActaMM, I, 1979, p. 101, fig. 1; MCA, a XIV-a sesiune anuală de rapoarte, Tulcea 1980, p. 558, fig. 1.

- **fundatia** unei importante **construcții patruleter** **din piatră** (denumită de către Al. Andronic drept **locuința domnească L 10**), un **nivel de locuire** și un **pavaj din pietre de râu** (găsit în caseta C XV/1980 și care suprapunea humusul medieval), precum și alte **fragmente de zid** - toate date în secolul al XV-lea;

- **o monedă de argint** de la Vladislav al II-lea al Ungariei (emisă după 1490), dar și numeroase **obiecte de podoabă** (cercei, inele, cruciulițe etc.) din secolul al XV-lea;

- **două cuptoare de ars piatră de var** din prima jumătate a secolului al XV-lea (în interiorul cărora erau fragmente de butoni triunghiulari din pastă roșie cu smalt verde sau galben-auriu și fragmente de cărămidă smălțuită - folosite apoi la decorul exterior al bisericii ștefaniene din 1490);

- numeroase **fragmente de pictură murală** (provenind de la biserica care a fost pictată în exterior în a doua jumătate a secolului al XVI-lea);

- diferite complexe și obiecte din secolele XVII-XIX: **fragmente de sticlă**, un **nivel de locuire din secolul al XVIII-lea**, **resturi de vase de lux** etc.

- **resturile unei construcții din piatră** (denumită **L 9**),

demantelată aproape în întregime.

Toate aceste **descoperiri arheologice** au fost publicate și ele se constituie într-un important tezaur de cunoștințe pentru analiza evoluției "**Curtilor Domnești**" ale **Vasluiului**, așa încât oricine dorește să cerceteze acest sit arheologic nu poate să nu țină cont de această eferescentă muncă a colectivului coordonat de prof. univ. dr. Alexandru Andronic.

Descoperirea (parțială) a celor **două fundații de clădiri** din **complexul aulic** al "**Curtilor Domnești**" din **Vaslui** și a altor elemente auxiliare (cele **două cuptoare de var** - vărării) a oferit suficiente indicii pentru fixarea momentului amplei construcții în prima parte a domniei lui Alexandru cel Bun sau, cel târziu, în timpul celor doi urmași ai săi.

Stratigrafia generală a sitului arheologic cercetat de Al. Andronic și colaboratorii săi arată astfel: deasupra lutului galben-verde de pe fundul șanțurilor exista un strat de pământ roșu-brun, cu vestigii preistorice și istorice, după care urma **humusul medieval** (pământ negru dens). Din păcate, această stratigrafie nu s-a mai păstrat mai târziu, ea fiind bulversată deja de intervențiile ulterioare pentru amenajarea stadionului municipal.

- va urma -

VASLUI – 1475, CEA MAI MARE VICTORIE ROMÂNEASCĂ (3)

- urmare din pagina 1 -

Constantin C. Giurescu conturează o definire generală a evenimentului de la Vaslui și a răsunetului său: „Răsunetul acestei biruințe a fost larg; prin el a ajuns să fie cunoscută în toate țările Europei această Moldova, trăind la o parte, a cărei putere ostășească și al cărei resort moral așa de puternic erau o descoperire, o mângâiere și o asigurare. În acea clipă a luptei de la Vaslui sau cum i s-a zis pe urmă, de la Podul Înalt, apărarea creștinătății, trăise aici la noi. Solii italiene, germane, răspândiră pretutindeni vestea celei dintâi mari biruințe în câmp deschis pe care până atunci o câștigase o oaste creștină”. Între izvoroarele amintite, cel dintâi prezentat este al lui Iacob Unrest, preot austriac din Carintia, care la rândul său a folosit o sursă anonimă grecească. El încearcă să justifice atitudinea lui Laiotă Basarab privitoare la luptele de la Vaslui și oferă o cifră exagerată pentru pierderile umane suferite de turci, 100.000. C. C. Giurescu reamintește apoi raportările lui Paolo Ognibene și jeliurile Marei, sultana de origine sârbă, văduva lui Murad, care spunea că Mohamed al II-lea, de înfrățire, nu a mai vorbit cu nimeni timp de cinci zile. Pe 24 ianuarie 1475, Ștefan scrie regelui Ungariei în legătură cu bătălia de la Vaslui, își asigură cetățile de refugiu din Transilvania, și îl anunță pe rege că „și-a redobândit cea mai mare parte a bunurilor și moștenirea care fuseseră pierdute din cauza cruzimii și tiraniei turcilor” (Giurescu, p. 133).

Dintre rapoartele asupra bătăliei îl redăm pe cel al celui mai cunoscut istoric turc, Hodja Effendi, pe care l-am mai citat și care se străduie să justifice marea înfrângere otomană: „armata turcească, luată de la asediul cetății Scutari și trimisă asupra Moldovei, era cu totul dezorganizată prin insuccesul baterii acestei cetăți și oboșită de drumul cel lung. Dușmanul, adică Ștefan, ascunzându-se, Soliman se apucă de jefuit orașele și satele, dându-se cu totul prădăciunilor. Atunci, folosindu-se de aceasta, afurisitul domn la Moldovei, care în privința diabolicei viclenii și răutății întrece pe însuși diavolul și care în urma izbânzilor câștigate asupra hanilor tătărești de la Kipciac și unguirilor și a muntenilor, petrecea în siguranță și pretindea a fi neatârnat și desfășurând scopuri de necredință și vrăjmășie, lovi pe acei soldați oboșiți și nepăsători, dedați jafurilor încât cea mai mare parte din ei bău acolo din paharul muceniciei și mulți viteji pieiră în luptă. Plin de durere pentru această nenorocire, pașa abia putu scăpa el singur din periculoasa prăpastie” („Cronici turcești”, p. 210). Inexactitățile sunt atât de evidente, încât este inutil să le mai subliniem.

O relatare din Ragusa (actualmente Dubrovnik, în Croația) din martie 1475, spune că „pașa Romaniei, care trecuse prin Valahia Mare cu o oaste numeroasă spre Moldova, după cum ni se raportă prin mai mulți vorbitori, a suferit o gravă înfrângere de la Ștefan, voievodul Moldovei, ucigându-i o sumă de oameni cei mai de preț și pe mulți alții prinzându-i” (Iorga, p. 290).

Am arătat mai sus atitudinea necinstită a lui Matei Corvin și amendarea sa de către istoricii contemporani. În acest context era necesar un apărător, pe care l-a găsit în persoana lui Ioachim Cureus, citat de Gheorge Șincai: „Se bagă vină craiului Matiaș de istoricii leșești, că, scriind în toată Europa și mai ales în Italia, pretutindinea s-a fălilit că din orânduiala lui și de către supusul lui s-au biruit turcii. Totuși se știe că în oastea românească partea cea mai mare a fost din unguri și pentru Ștefan se sfădeau polonul și ungurul al cărui supus să fie”. Autorul respectiv calcă în mod conștient adevărul în picioare, toți istoricii menționează cifre de 1.800 (cu totul accidental 2.800) de unguri la Vaslui, în condițiile în care Ștefan avea 40.000 de moldoveni și 5.000 de transilvăneni, posibil și 2.000 de polonezi.

Lizica Papoiu, într-o comunicare ținută la Vaslui în cadrul unei sesiuni de comunicare științifice din 1975, semnalează și ea amintirea bătăliei de la Vaslui în lucrări apărute în secolele XVI-XVII. Este citat mai întâi Joannes Leunclavius (Läwenklau), savant german care a trăit între 1533 și 1593. Iată cum descrie cele întâmplate la Vaslui în 1475: „... Soliman, a cărui josnică dorință era să cucerească cetatea Iscodore (Shkodra) neîmplinindu-se, își aduse ostașii înapoi și apoi este trimis la Moldova. I se opune voievodul Moldovei cu oamenii săi. Întâlnindu-se, lupta dintre ei este foarte înverșunată. E adevărat că o parte din ostașii turci i-a alungat ușor, fiind osteniți după lupta de la Cetatea Shkodrei, altă parte, chiar din cei care au înaintat în Moldova, a fost surprinsă de frigid puternic ce era în acele locuri, astfel că în sufletele lor nu prea mai era bucuria de a lupta. Cu prea puțin curaj s-au arătat dușmanilor și astfel au fost loviți și străpuși de voievodul moldovean” (p. 78). Este semnalat de autoarea noastră și iezuitul Philippus Brietius care într-o lucrare apărută în 1696 are și el în atenție Vasluiul. El subliniază că în 1475 raporturile turco-moldovenești se modifică favorabil Moldovei, mai precis în favoarea lui Ștefan, prin faptul că turcii „toți au fost uciși sau răniți, 4 pașale au căzut, au fost luat 100 de steaguri. Și pentru cei fără grația lui Dumnezeu, a urmat și lipsa de pâine și apă” (p. 79). Brietius sancționează și pretenția lui Matei de a i se atribui victoria. Deși scrierile sunt rare, sărace, la români, trăirea sufletească a fost desigur la cele mai înalte cote. Grigore Ureche prezintă sărbătorirea evenimentului: „Și dacă s-au întors la scaunul său, la Suceava, cu mare pohvală și biruință, de la însuși Dumnezeu de sus, ieșindu-i înaintea mitropolitul și cu toți preoții, aducând Sfânta Evanghelie și cinstita cruce, în mâinile sale, ca înaintea unui împărat și biruitor de limbi păgâne, și l-au blagoslovit. Atunci mare bucurie au fost tuturor domnilor și eroilor de prin prejur de biruința ce au făcut Ștefan Vodă” (Gr. Ureche, p. 93). Peste veacuri, Nicolae Iorga scria: „În ziua aceea de marți, a desăvârșitei biruințe – cea mai mare din viața lui Ștefan și asupra celui mai puternic dușman – și miercuri, și joi, pâlcuri de vânători se ținură în urma dușmanilor. Mlaștinile îi înghițeau, pădurile îi prindeau în brațele lor negre, dându-i în puterea românilor, gheața râurilor se sfărâma, prăbușindu-i în adâncimi. Secerișul de iarnă al trupurilor urma ziua și noaptea” (Iorga, p. 131).

O adevărată cronică a evenimentelor o constituie scrisoarea adresată de Ștefan principilor Europei, al cărei text merită să fie cunoscut în întregime:

„Prea luminaților, prea puternicilor și aleși domni a toată creștinătatea, cărora va fi arătată această scrisoare a noastră, sau va fi auzită,

Noi Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, cu prietenie mă închin vouă tuturor, cărora vă scriu și vă doresc tot binele și vă spun domniilor voastre că necredinciosul sultan al turcilor a fost și este de multă vreme prigonitorul întregii creștinătăți, care în fiecare zi se gândește cum ar putea supune și nimici această creștinătate. De aceea, facem cunoscut domniilor voastre că pe la sărbătoarea Bobotezei, sultanul a trimis contra noastră oastea sa de 120.000 de ostași al cărei comandant era Soliman pașa, beglerbegul, dânsul fiind cu toți ostașii păgâni și Asan beg, și Ali beg și Skender beg și Piri beg fiul lui Isac beg, cu toată puterea lui de ieniceri. Aceștia toți erau căpitani mari cu oștile lor. Auzind și văzând noi acestea am luat sabia în mâini și cu ajutorul Domnului nostru Atotputernic am mers împotriva dușmanilor creștinătății și i-am biruit, și i-am călcat în picioare, și pe toți i-am trecut prin ascuțișul săbiei noastre, pentru care lucru dăm laudă Dumnezeului nostru. Auzind aceasta împăratul cel

păgân voiește să se răzbune și voiește să vină în luna mai cu capul său și cu toată puterea sa împotriva noastră, ca să supuiе țara aceasta, poartă a creștinătății, deci țara noastră va fi pierdută, ferească Dumnezeu! Atunci toată creștinătatea cade în primejdie. De aceea ne rugăm la Domniile voastre să ne trimiteți ajutor pe căpitanii Domniilor voastre, împotriva dușmanilor creștinătății, până mai este vreme, căci turcul are acum mulți potrivnici și în toate părțile are de luptat cu oameni ce stau asupra lui cu sabia în mână. Din partea noastră noi făgăduim, pe credința noastră creștinească, și cu jurământ că vom sta în picioare și vom lupta până la moarte, noi cu capul nostru, pentru credința creștină. Așa că faceți și domniile voastre, pe apă și pe uscat, după ce noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-am tăiat mâna cea dreaptă. Deci fiți gata, fără întârziere.

Dată la Suceava, în ziua de Sfântul Paul, în luna ianuarie 20, anul Domnului 1475. Ștefan voievod domnul Țării Moldovei”.

La 31 martie 1475, la rândul său, papa Sixt al IV-lea îi scria lui Ștefan cel Mare: „Lăudăm sfânta și dreapta ta voie... Faptele tale contra turcilor păgâni au adus atâta celebritate numelui tău încât toată lumea vorbește despre tine și în unanimitate ești foarte laudat”.

Cercetătorii Dan Căpățână, Sergiu Iosipescu și Mihail Zaharide au prezentat, în cadrul amintitei sesiuni științifice de la Vaslui din 1975, un studiu privind conjunctura internațională și ecurile stărnite de lupta de la Vaslui în lumea medievală. Privind ansamblul relațiilor dintre Europa și Imperiul otoman în expansiune, autorii subliniază faptul că marile puteri ale timpului au suferit dezastre militare la Nicopole și Varna, opoziția permanentă față de turci revenind apoi micilor popoare din răsăritul Europei. Acestea au avut resurse de vitejie și voință și, în plus, au beneficiat de existența unor conducători charismatici, între care sunt amintiți lăncu de Hunedoara, Gjorgj Kastrioti, Vlad Țepeș. Dar „Ștefan cel Mare este cel care preia până dincolo de sfârșitul veacului steagul luptei antiotomane” (p. 90). Este reamintită întâlnirea dintre Ștefan cel Mare și Paolo Ognibene, în noiembrie 1474, și stabilirea cu această ocazie a unor coordonate de politici internaționale, ale căror comandamente mergeau din apusul Europei până în centrul Asiei. Ștefan, dovadă sunt documentele diplomatice, îndeamnă la unire și colaborare, dar conjunctura internațională era departe de posibilitatea punerii în practică a acestor generoase solicitări. În apusul Europei se încercau când reuniuni de state, când dezmembrarea unor mari, iar Italia era dezmembrată din toate punctele de vedere. Ungaria manifesta un fast renașcentist exterior, iar militar se încurcase într-o serie de conflicte din Cehia. Astfel a fost imposibil ca victoria de la Vaslui, o ocazie aproape unică, să fie exploatată cum se cuvine. În schimb, prestigiul lui Ștefan este acceptat aproape fără rezerve. Trecând peste relatările contemporane marelui voievod, cercetătorii se cantonează asupra modului în care s-a conservat amintirea lui Ștefan în mari dicționare apărute mai târziu. Primul dicționar istoric din Europa este datorat abatelui Moresi și a cunoscut mai multe ediții, începând din 1673. „Ediția din 1717 a dicționarului lui Moresi, intitulată „Le grand dictionnaire historique ou le mélange curieux de l'histoire sacrée et profane”, apărută în trei volume la Amsterdam, Haga și Utrecht, înfățișează la rândul ei astfel capitolul din istoria Moldovei ce ne interesează: «țara a avut odinioară prinți independenți. Baiazid al II-lea a cucerit Basarabia (denumire inițială pentru sudul Moldovei) în 1486. Puțin timp după aceasta un guvernator al Moldovei, numit Ștefan, pe care unii îl socotesc un soldat norocos, a luat domnia și a învins pe tătari, pe turci și pe polonezi. Urmașii săi au fost puțin norocoși». Tot în același dicționar, în aceeași ediție, apare un articol special, consacrat lui Ștefan cel Mare numai: „Ștefan Voievod sau palatin al Valahiei și Moldovei, a trăit la sfârșitul celui de al XV-lea secol și la începutul celui următor. Este celebru prin victoriile raportate asupra lui Mehmet, împăratul turcilor, a lui Matei, regele Ungariei, a lui Albert, regele Poloniei și asupra tătarilor. A murit în 1504”. Desigur, apar unele erori, ceea ce este scuzabil pentru secolul al XVIII-lea, ce să mai spunem că în zilele noastre un înalt demnitar NATO spunea „aici la Budapesta, capitala României?”.

Într-o lucrare a unui mare erudit, Du Cange, din aceeași perioadă, apare o scurtă însemnare: „anul 1475... Ștefan voievodul Valahiei cu 30.000 de oșteni ai săi a nimicit 100.000 de turci”. Fără îndoială, este vorba de bătălia de la Vaslui.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, egumenul ctitoriei ștefaniene a Putnei, Vartolomei Măzăreanu, realiza o evocare de o deplină căldură sufletească a bătăliei de la Vaslui, care ar merita înscrisă în locul în care s-a desfășurat aceasta: „când în toată liniștea ne bucuram de milostiva și înțeleapta chivernisire a viteazului nostru domn, iată acea groaznică fiară, împărăția turcească, asupra noastră năvălește. Acum trecuse Dunărea și în pământ cu sânge ne amesteca și cu cât mai slabi ne găsea cu atât mai cumplit ne zdrobea. Spaima inimile tuturor înghețase, cutremurul mare pe toți surprinsese și era potop de obște, o tăcere surdă în toată țara... Ștefan purcede cu toți ai săi, întâmpină pe vrăjmași, lovesc fiara, o sperie, o rănesc – ne mântuim. Cine ar putea crede auziturilor, de nu așa s-ar fi întâmplat, că o țară mică ca aceasta ar fi putut birui acea împărăție, care peste multe scaune răsturnate puterea sa a întărit? Nu se poate asemăna biruința aceasta cu cele mai strălucite izbânzi”.

LOCUL BĂTĂLIEI. Această problemă a fost mult dezbătută în trecut, la origine fiind o inexactitate din Letopisețul lui Grigore Ureche, interpretarea eronată a unor texte străine, toate acestea având influență asupra unor pagini din tinerete ale lui A. D. Xenopol și Nicolae Iorga. Deși din majoritatea descrierilor reiese foarte clar că bătălia s-a desfășurat la sud de Vaslui, considerentele menționate mai sus, la care s-au adăugat elemente folclorice dar, în primul rând, unele orgolii locale, încă se mai pune întrebarea, la Vaslui în primul rând, dacă evenimentele din 1475 s-au petrecut la sud sau la nord de oraș. Foarte probabil din aceste considerente prof. Constantin Cihodaru a prezentat la sesiunea de comunicări de la Vaslui un studiu despre topografia luptei de la Vaslui. Vom urma linia de cercetare a profesorului ieșean, strict în ceea ce privește locul de desfășurare a bătăliei, îmbogățind datele cu rezultatele altor cercetători.

Cele mai vechi știri cuprinse în „Letopisețul anonim al Moldovei” amintesc de Vaslui în contextul descrierii bătăliei, fără a preciza poziția în raport cu acesta. La fel, scrierile istorice, cronicile derivate din acestea localizează vag „lângă Vaslui”. Problemele apar odată cu „Cronica moldo-germană”, expresia „wenig Baslosy” fiind tradusă diferențiat: „lângă Vaslui”, dar și „puțin mai jos de Vaslui”. De aici se pare că au putut să ia naștere confuziile. C. Cihodaru trece în continuare în revistă și alte cronici sau documente de epocă, luate în considerație din acest punct de vedere. Cronicile turcești se străduiesc să justifice înfrângerea lui Soliman datorită vremii, nu sunt interesate de poziții, de amplasarea trupelor. Scrisorile de la Buda și de la Turda sunt mult mai bogate în prezentarea unor fapte concrete și descrieri, la fel ca la Dlugosz, este descris relieful în general, dar nu sunt precizate locurile de amplasare a trupelor. Analele venețiene, pe lângă descrierea pădurilor mocirloase, aduc o notă de oarecare localizare, arătând că lupta s-a dat la un pod. Iacob Unrest amintește și el de valed îngustă dintre două dealuri, de mocirlă, și face o precizare în timp, amintind de Bobotează. Felix Petancius, secretarul regelui Vladislav al Ungariei, amintind de Vaslui, subliniază faptul că aici a bătut domnul Moldovei pe beilergbegul Soliman al Romaniei (Rumeliei).

Posibilitățile de localizare încep de la Dlugosz, care afară de descrierile generale prezente și în alte lucrări, se referă direct la toponimele relaționate cu pozițiile militare. Lupta s-a dat între mlaștina Racovăț și râul Bârlad și a durat trei zile. De la Dlugosz, știrile au trecut la alți croniciere polonezi, dar și la Ureche. Strykowski ia și el informațiile de la Dlugosz, trece însă la o sută de ani distanță pe lângă locul bătăliei, mai vede încă trei movile sub care fuseseră îngropați morții și trei mari cruci de piatră, în memoria acestora. Cronicarul Grigore Ureche a combinat datele din letopisețul anonim de la curtea lui Ștefan cu date preluate de la Bielski. În privința locului de desfășurare a luptelor, Grigore Ureche, la fel ca în cronică moldo-germană, susține că ele au avut loc „mai sus de Vaslui”, de aceea C. Cihodaru presupune un

letopiseș moldovenesc necunoscut și dispărut drept sursă comună de documentare.

În raport cu localizarea, istoricii s-au despărțit în trecut în două tabere. Cei dintâi susțin că lupta a avut loc la 14 km nord de Vaslui, la Căntălărești, la Podul Înalt de acolo, și, pentru a justifica denumirile, considerau, ca A. D. Nexopol, că pârâul de sub pod s-ar fi numit în vechime Racovăț. Dar nu se aduce nici un argument în acest sens, apa de aici – mai mult secată – se cheamă acum pârâul Hanului. Pe aceeași linie se situează Ilie Minea și Andrei Rădulescu. Cealaltă părere – lupta la sud – a fost expusă mai întâi, cu documentarea de rigoare, de Ion Ursu, la care se raliază și alți cercetători, care la început au privit altfel lucrurile, cum a fost Radu Rosetti. Între ei au loc dispute în privința stabilirii cu exactitate a locului, la confluența Racova-Bârlad sau pe râul Lipovăț. Pentru stabilirea adevărului, profesorul Cihodaru propune o analiză foarte atentă a elementelor din relatări – dealuri, mlaștini, movile – dar și a elementelor de toponimie locală. Reperul principal al lui Ureche era Podul Înalt de la Căntălărești. Dar, la sud de Vaslui se găseau mai multe poduri, datorită configurației terenului și faptului că „drumul cel mare”, de pe valea Bârladului, s-a mutat de pe un mal pe celălalt. Este amintit și faptul că la sud de Vaslui exista toponimul „La Poduri”. Bazându-se pe studiul hotarnicilor și al altor documente, autorul amintește de podul de peste Vasluiet, de peste Vasluiul bătrân și podul Hatmanului (Miclescu). Între proprietarii satului Tătărașii, învecinat cu moșia târgului Vaslui, s-a aflat și Gavril Hatmanul, pe numele său Coci, frate cu Vasile Lupu. Probabil a avut moșii și la Căntălărești, unde a reconstruit podul care este inscripționat cu numele său și al soției, Liliana. El a reconstruit însă și Podul Înalt de la Vaslui, de aici confuziile. Dar considerăm necesar un lung citat din studiul profesorului ca să înțelegem mai bine de unde au plecat confuziile amintite mai sus: „Iată că acum versiunea deosebită din Cronica lui Ureche privind lupta din 10 ianuarie 1475 se lămură. Cronicarul știa că lupta în cauză s-a dat lângă un pod reconstruit de Gavril hatmanul, dar nu avea cunoștința că acesta reconstruise două poduri vechi, ambele legate în tradiția păstrată de persoana lui Ștefan cel Mare. Nu știa anume despre podul de la confluența Racovei cu Bârladul, care într-adevăr este podul lângă care s-a produs principala încheștare din ziua de 10 ianuarie 1475, și de aceea a scris că lupta a avut loc «din sus de Vaslui», la podul știut de el. Identificarea adevăratului pod lângă care s-a dat lupta rămâne un bun câștigat pentru cercetarea noastră” (p. 31). C. Cihodaru demonstrează convingător, dacă mai era nevoie, că în această zonă predominau net pădurile și mlaștinile. Aproape cinematografic reconstituie pozițiile oștirilor și ale celor care vor lupta efectiv, urmărind cu acribie toponimele. Analizează astfel Rediul lui Vodă și respinge ipoteza că acolo ar fi fost punctul de comandă al lui Ștefan, crede că acesta a fost situat la Movila lui Vodă de pe culmea dealului Timofeiu. Cihodaru, plecând de la urmele unui vechi cimitir, crede că morții în luptă au fost înmormântați pe locul numit acum „grindul Călugărițelor”. În cercetările sale în zonă și în încercarea de a reconstitui tabloul desfășurării bătăliei de la Vaslui, Cihodaru amintește cu aprecieri deosebite broșura colonelului Popovici, pe care noi am prezentat-o anterior.

Tot privitor la localizarea bătăliei, s-a pus problema lipsei unor materiale arheologice concludente. Mai întâi, broșura colonelului Popovici este cea care pune în discuție această problemă și aduce

parțial dovezi în sens pozitiv. La 3 km sud de Vaslui, căpitanul Lavric a descoperit mai multe vechi oseminte omenești. La rândul său, autorul a găsit și el oseminte vechi la circa un kilometru sud-est de gara Vaslui, într-un număr foarte mare, un adevărat cimitir. Scheletele prezentau adevărate curiozități: unora le lipsea o mână, altora un picior, unul era fără cap și avea o săgeată în trup.

Despre alte descoperiri arheologice din zonă aflăm dintr-un studiu semnat de lt.col. Constantin Toderășcu și Victor Eskenary, autorii fiind și ei preocupați de stabilirea indubitabilă a locului bătăliei. Observațiile sunt făcute pe baza unui raport trimis Serviciului istoric al Marelui Stat Major în 1933. El a fost făcut în urma unor săpături de amenajare la grădina de zarzavat a regimentului Racova VII, Constantin Prezan, nr. 25. S-au găsit nenumărate schelete, toate prezentând urme de violență, un adevărat cimitir militar. Câteva urme de ziduri păreau a fi vestigiile unei biserițe de cimitir.

Desfășurarea bătăliei la sud de Vaslui este un bun câștigat, care se bazează pe informații de neclintit. Comuna Ștefan cel Mare a primit acest nume datorită confuziilor legate de Podul Înalt. Satul de centru care dă numele comunei a fost înființat după războiul din 1877 de luptători împrăștiți și s-a numit inițial „Dealul Bârladului”. Podul Înalt datează din 1636, iar numele satului în care se află, Căntălărești, provine de la Canțâr, numele proprietarului său în timpul lui Ștefan cel Mare, povestea cu cancelaria ține de folclor, de creația populară. Este impresionant faptul că local circula frumoase legende despre Ștefan cel Mare, iar persoana voievodului este onorată cu o sărbătorire anuală, ceea ce ar fi bine să se întâmple în toate comunele din România. Să nu confundăm însă farmecul legendei care nu întotdeauna are o legătură cu istoria și să evităm afirmațiile nefondate, care uneori se exprimă în cadrul unor acțiuni oficiale.

Bibliografie

- Comunicări și referate științifice susținute cu ocazia aniversării a 500 de ani de la victoria de la Podul Înalt – Vaslui
Croniclele slavo-române din secolele XV-XVI, București, 1959
Cronici turcești privind Țările Române, vol. I, București, 1966
 Cupșa, Ioan, *Bătălia de la Vaslui*, București, 1975
 Gorovei, Ștefan S., Szekely, Maria Magdalena, **Princeps omni laude maior**. O istorie a lui Ștefan cel Mare, Sfânta Mănăstire Putna, 2005
 Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, II, București, 1976
 Iorga, Nicolae, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București, 1985
 Grigoraș, Nicolae, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1982
 Neagoe, Manole, *Ștefan cel Mare și Sfânt, domn al Moldovei*, Iași, 2010
 Papacostea, Șerban, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei (1457-1504)*, București, 1970
 Popovici, Vasile, *Bătălia de la Ravoca – Vaslui*, Vaslui, 1942
Ștefan cel Mare și Sfânt. 1504-2004. Portret în istorie, Sfânta Mănăstire Putna, 2003
 Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II, București, 1986
 Ureche, Grigore, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, 1955

Restitutio (12)

**Diavolul. Învrăjbitor al lumii.
 După credințele poporului român
 de Tudor Pamfile, 128 p.**

Fața 1	8	1	2	7	Fața 2
	5	4	3	6	

— Ce-ți pofește spinarea, finereță ?

— Dumitale ce să-ți găcesc ?

— Mie, uite ce să-mi faci, —și vără mâna subșioară și scoate un păr gros și creț; mie să-mi îndrepti părul ista, să nu fie creț, fără să-l rupi, și fără să-l subțiezi.

Incepe Necuratul să înfîndă părul, să-l netezească ca să steie drept, dar oricât s'a năcăjit, n'a fost de chip. Văzând el că nu-l poate îndreptă, părul fiind uscat, începe a-l da prin gură și a-l udă. Părul însă, udându-i-se, i s'a încrețit și mai și. Și s'a năcăjit Ucișă-l-crucea trei ani și trei luni, să-l îndrepte, de se făcuse alb la cap cum îi varul, de ciudă, și nici c'a putut să îndrepte părul.

Și multe a fi pățit el, Sarsailă, de când l-a făcut Dumnezeu și n'a înălbit, dar de femeie, care are și ea trei peri de-ai Dracului în ea, a înălbit. Și de atunci știe toată lumea că numai femeia a înălbit pe Dracul» (1).

Varianta a cincea. «Un om aveă un pelec de loc lângă moșia unui Drac. Dracul tot mereu luă din locul omului, mărindu-și *balla* sa. La urma urmelor, omul se necăiește și se ia la ceartă cu Dracul, după care (2) însă, se învoiesc, făcând o prinsoare și anume: Dracul să slujească la om un an de zile și să facă tot ce i se va porunci. Dacă Dracul va îndeplini bine tot ce i se va cere, atunci locul să rămâie al lui.

Slujește Dracul pe om, făcându-și slujba bine și în toate, astfel că rămăseseră numai câteva zile până să se împlinească anul. Omul, speriat, se vorbește cu nevasta, cerându-i sfatul. Femeia îi răspunde să n'aibă frică. Și smulgând un fir de păr dela subșioară, îl dă Dracului, cerându-i ca să-l descrețească. Dracul iea firul și cearecă toate mijloacele de a-l îndreptă. Il țrage prin dinți, îl încălzește la foc, îl bate cu ciocanul, și firul mai rău se încolăciă. În cele din urmă, văzând Dracul că această poruncă nu o poate îndeplini, fu-ge rușinat, cu *părul albit* de atâta frudă, și lasă omul în pa-

(1) Culegere de d-l M. Lupeșcu, Zorleni-Futova. Ca neapărată încheiere, d-sa scrie: «Dacă a înălbit pe Necuratul, ce să mai zici de un biet bărbat!»

(2) Socotesc că greșit se scrie: ...după ea...

Să-ți slujesc acasă fie,
Dar însă numai atâta
Pe o vreme hotărâtă,
In care să-ți fac tot treabă
Una după alta 'n grabă,
Iar cât n'oiu aveă poruncă (1)
Ca să mă pui la vreo muncă,
Și la mijloc timp va trece
Până când să număr zece,
Atuncea a ta moșie
Cu totul a mea să fie;
Iar pe când oiu aveă treabă
Poruncită tot în grabă,
Atunci și a mea fășie
S'o ieai drept a ta moșie.
Zise el: —Cât despre asta,
M'oiu sfătui cu nevasta;
Stai aici până m'oiu duce
Și răspuns îți voiu aduce.
Se duce dar și vorbește,
Cu nevastă sfătuește
Ce meștesuguri să puie
Pe Dracul ca să-l supuie,
Să-l facă 'n necaz să crape
Și de gâlceavă să scape.
Socotindu-se nevasta,
Ii zise: —'N pricina asta,
Fă zapisul, te 'nvoește,
Totmai după cum voește,
Că știu eu să-i dau lui muncă
O dată dintr'o poruncă,
Numai nu uită, ci scrie,
Și mie supus să-mi fie.
Astfel dacă sfătuește
Și cu Dracul se 'ntâlnește,
Făcù zapis, în el scrie,

Toate cele mai 'sus zise,
Ș'acasă dacă-l aduse
Să-i argătească (2) il puse.
Dracul iar la tot cuvântul
Se porniă iute ca vântul
Și îndată, în mare pripă,
Făceă lucrul ca 'ntr'o clipă;
Și isprăvind, veniă 'n grabă,
Zicând:—Maidă-mișială-treabă!
Ș'atât făceă orice iute,
Iar cât când îi zicea:

—Du-te,

El răspundeă:—Este gata,
Poruncește-mi acum alta!
Omul alta-i dă să facă,
Neavând nici timp să tacă,
Că cum îi ziceă din gură,
Il făceă 'ntr'o 'nvărtitură!
Omul tremură de frică,
Neștiind ce să mai zică,
Și cât pe aci săracul,
Era să-l incurce Dracul;
Iar femeia lui cum vede,
Vreme fără a-și mai pierde,
Merse 'n pripă, se ascunde,
Un păr de subșiori smulse,
Eșt, i-l dete în mână
Și-i porunci ca săpână,
Zicând:—Apucă 'ndreptează
Acest păr, intins să șearză;
Oricum știi, mi-l încovoie,
Dar de-l rupi, dai de nevoie!
Dracul, luând păru 'n grabă,
Zise 'n gându-și:—Ce mai
treabă!
Și începu să-l netezească,

(1) Iar când n'oiu aveă porunca [dată].

(2) Nu poate fi: «Să-i argătească il puse».

Să-l întinză, să-l căsnească,
 Îl bagă 'n gură, îl moale,
 El mai rău se încovoie;
 Îl mai iea iar, îl mai linge,
 Meru în gură-l întinge,
 Îl iea 'n dește,—l netezește,
 Să-l întinză, se munește:
 Dar geaba, nu se îndreptează,
 Mai mult se 'ncărliontează;
 Se necăjește, se *shurdă*,
 Dar toate-i erau de surdă,
 Parcă îi venia să crape,
 Cândind, moșia să-și scape;
 Fierbea 'n el de ciudă fierea:
 Cum să-l rămăie miera?
 Se făcu 'n acea zi seară,
 Măine îl apucă iară.
 Și-a treia zi inserează
 Și el tot nu-l îndreptează,
 Trecu săptămâna, luna,
 Căsnindu-se tot într'una,
 Femeia tot îl zorește
 Strigând: — De, de, isprăvește,
 Și du-te de adă apă,
 Că fierea în mine crapă
 D'atăa mulță zăbavă,
 Fără să faci vreo ispravă!
 El merge, apă s'aducă,
 Și iar de păr se apucă
 Ea iarăș îi mai strigă:
 — Hai de-mi fă o mămăligă!
 El și—aceasta isprăvește
 Și iar părul netezește.

Varianța a doua. Are numai sfârșitul ca mai sus.

«Eră o dată un cioban și avea o femeie strasnic de frumoasă. Într-o zi îi dă o sută de lei, să se ducă în târg, să

(1). A. Pan, *op. cit.*, p. 135-137.

Ea îi strigă iar să saie
 Ceva lemne să mai laie;
 Și-abia iar iea părul în mână,
 Ea la alceva îl mână;
 El neavând cuvânt, tace,
 Când una, când alta face:
 Vai de el, Dracul, sărmanul,
 Căsnind, îi trecu și anul.
 Al doilea an pornește,
 Tot cu părul se munește,
 De necaz, să se înec,
 Că și-al treilea an trece;
 Anii treceau șir ca lanțul
 Și miera-l jucă danțul,
 Tot meru să-i împuteze,
 Părul ca să-l îndrepteze;
 Și-atât se necăiea Dracul
 Cu pustiuul păr, săracul,
 Că *incepu să-i albenască*
 Părul, și să *imbătrânească*,
 Ba și cocoșat rămase
 Nevindur-i să se lase,
 O miera să-l supuie
 Și moșia să-și răpuie.
 Dar în cele de pe urmă,
 Moartea, care toate curmă,
 Scăpă și de dâșii Dracul
 Și iar își stăpâni lacul.
 Dar cocoșa din spinare,
 Și barba crescută mare
 I-au rămas ca moștenire
 Spre vesnica pomenire,
 Că *miera de când veacul*,
 A *imbătrănit pe Dracul*. (1)

Varianța a doua. Are numai sfârșitul ca mai sus.

«Eră o dată un cioban și avea o femeie strasnic de frumoasă. Într-o zi îi dă o sută de lei, să se ducă în târg, să

— Cum, să seceri, dacă-i mălaiul meu?

— E al tău, ce-i drept, dar bărbatu-meu îi l-a dat fie într-o ciudă, și pe mine nu m'a întrebat. Ca să fie de tot al tău, să-mi faci și mie o treabă.

— Care?

— Ia, să-mi îndrepti părul istic,—și femeia smulge de sub sioară un fir de păr creț. De îi face drept, al tău să fie mălaiul!

Dracul s'a năcăjit fel și formă de dimineață și până la amiază, ca să-l îndrepte și n'a putut. Datu-l-a el prin gură și l-a udă; îninsu-l-a el în toate chipurile, și părul, de ce-l întindea și-l udă, de ce și mai tare se încrețea. Și-așă, ciuda l-a cuprins pe Necuratul, de-a însușit și-a înălbit ca varul, și-a dat dracului și el pe femeia, care-l-a înălbit, și-a fugit pe pustiu, de unde venise, și mălaiul a rămas al femeii.

Și de atunci a rămas vorba că femeia a înălbit pe Dracul» (1).

Varianța a patra. Dracul s'a dus o dată la o sezătoare de fete și neveste. Se prefăcuse Sarsailă într'un flăcău așa de frumoas, de nu mai eră altul ca dânsul. Când a intrat Necuratul în casă, ochii tuturor s'au îndreptat la el. Pe fetele și nevestile finere le-a și săgetat el prin inimă, numai pe o femeie stătută și bună de gură, de-i mergea melifa ca moara, n'o puțin binu.

Glumele și hazul, cari încelaseră la intrarea flăcăului, începură din nou și mai și. Dela glume, trecură la povești, între cari cel mai meșter eră Sarsailă. Fiindcă la povești multora le vine a căscă și li-i somn, și începură păcălelile. Și aici Ucișă-l-crucea eră meșter.

Nu mai femeii ce n'o putuse săgeta prin inimă, n'au ce-i face.

După ce Sarsailă le-a păcălit pe toate, vine și la femeia cea stătută, cu fața smolită și c'un păr negru și creț ce cădea în cărlionți pe frunte și îi zice:

— Ei, lelică, ia te uita la mine!

Femeia se uita la Ucișă-l-crucea în ochi, și nu se spăria de uitașura strasnică a lui Sarsailă.

(1) Culegere din com. Murgeni, jud. Tutova de d. I. M. Lupescu.

vițuțe multisoare. Se sfătuește cu femeia și samănă pe el mălaiu (mieiu).

Iacă dă Dumnezeu o seceală după asta. Când se duce omul pe la ogor, îl vede tot negru, cum eră când l-a sămănat. Scârbif și amărit, blăstămă locul și-l dă *Dracului* cu tot ce-i pe dânsul.

Cum a scăpat omul vorba din gură, numai iaca se arată și *Dracul* în chip de om.

— Ce-ai zis, măi române ?

— Al *Dracului* să fie locul ista cu tot ce-i pe el, că am muncit de geaba și n'am nici o *hasnă* (1) de el!

— Bagă de samă ce-ai zis; să nu-ți întorci cuvântul, că eu-s *Dracul*.

Și de-o dată, numai scânteii și fum se făcù înaintea omului.

Hăt într'un târziu, omul se duceă la târg. Drumul îi era cam pe lângă locul unde sămănase el mălaiul. Cum mergeă, frage cu ochii la ogor. Care nu-i fu mirarea când văzù pe locul lui un mălaiu așa de frumos și de mare, că eră bun de secere în foată vremea! Cât nu s'a căit omul că l-a giuruit *Dracului*, și tare-i păreă rău de ce făcuse.

Seara, când se întoarse omul dela târg, spuse femeii lui de frumuseța mălaiului.

— Mă duc mâne, bre omule, să mă apuc de secerat!

— Cum să te duci, măi femeie, dacă-i giuruit *Dracului*! Nu te mai cercă, că cine știe ce, poate, ne-a venit pe cap!

Las' pe mine, bărbate, că fi-l frec eu pe *Dracul*. de nu i-a mai trebui să-și puie boii în jug cu noi!

A doua zi, femeia își iea mîncarea și secearea, și pornește la secerat mălaiul. Cum ajunge, pune hainele și demîncă-rea jos, și, pe lucru, voinicește, măi tață!

Nu seceră trei snopi, și *Necuratul* se și arată femeii:

— Ce faci tu acolo, muiere? Nu știi că locul ista mi-i dat mie de bună voie de barbatu-tu?

— Ba știu!

— Ei, atunci, de ce fi-ai luat nasul la purtat și-ai intrat aici?

— Ca să secer!

(1) Folos.

cumpere ce-o vedeă cu ochii, și i-a fi drag.

Cumpără ea ce cumpără de o sută de lei, și pornește spre casă, și stă în marginea târgului supărată. Trece un *popă* și-o întrebă că ce are de-i așa supărată. Ea îi spune că i-a dat bărbatu-său o sută de lei ca să-și cumpure din târg tot ce-a vedeă cu ochii și i-a fi drag, că ea a cheltuit suta de lei, iar lucruri n'a cumpărat nici pe jumătate din câte-i erau dragi. Popa-i dă o sută de lei să meargă decuseară la dânsa.

Iea femeia paratele, se întoarce în târg și mai cumpără și din suta asta de lei, și iar stă supărată în marginea târgului. Numai ce trece din nou un *popă* pe lângă ea; o vede așa frumoasă și supărată și iar o întrebă că ce are. Femeia-i spune de ce; atunci popa îi dă o sută de lei ca să se ducă la ea pe la miezul nopții.

Femeia se întoarce în târg de mai cumpără și de suta asta, și când se întoarce spre casă, stă în marginea drumului tot supărată. De unde și până unde, iaca mai trece pe lângă dânsa un *popă* și-o întrebă că de ce-i așa de amărâtă? Ea-i spune și-acestui ca și celorlalți că i-a dat bărbatul o sută de lei ca să-și cumpere din târg tot ce o vedeă cu ochii, și ea a cheltuit banii, dar de cumpărat nu și-a cumpărat nici pe jumătate. Și-i mai dă și popa ista o sută de lei, învoindu-se cu ea să se ducă în zori de ziuă.

Mai cumpără femeia încă și de suta asta ce-a mai văzut și ce i-a fost drag, și vine acasă cu cumpărături de patru sute de lei. Bărbatul ei, când îi face socoteala și vede că n'are de marită de o sută de lei, are de patru sufe, încremenește. Femeia-i spune totul și se sfătuesc cum ar face să iasă mai bine.

După ce s'au pus la cale, se duce bărbatul la crășmă de mai iea vreo trei păhare, ca să fie mai cu curaj, iar o dată cu seara, se întoarce acasă și se bagă într'o șură.

Nu trece mult și vine popa de decuseată: bat în ușă, femeia-i dă drumul, răd ei, vorbesc, beau, mîncă, numai ce aud bărbatul la ușă:

— Vai de mine, prinde a se boci femeia, iaca a venit bărbatu-meu; ce să mă știu face! Știi ce, una, părințele? Bagă-te în horn; și cum vine frudit, s'a culcă și-a adormi, iar eu fi-oiu da drumul sfinției tale!

Pamfile, *Diavolul*.

Popa, de cuvânt, se vârtă 'n horn, și tot așteaptă să iasă bărbatul, dar pace!

Numai ce s'aude bătând în fereastră: popa de miezul nopții. Bărbatul se furișează în tindă, iar femeia dă drumul porții în casă. Beau, mânăncă, mai vorbă, mai șagă--iacă se trezește cu bărbatul la ușă. Până una, alta, femeia îl vârtă și pe aista 'n horn.

Acolo dă peste celalt popă. Și unul gândiă de celalt că-i Necuratul, și se rugau lui Dumnezeu să-i izbăvească de ispită, dar nici unul, nici altul nu 'ndrăsnia să zică cărei de frică ca nu cumvâ să se 'ntâlnească cu hop de chică!

Șade bărbatul cât șade, și când aude pe popa despre zori, se doștește tipfil. Popa intră și el în casă, bea, mai mânăncă, și numai se trezește cu bărbatul. Femeia, ce să facă, unde să-l ascundă?

— Potfim în horn, părințele!

Când colo, dă peste ceilalți, și prinde a-i ghionți:

— Piul ucigă-vă crucea, Necuraților! Ce cătați aici?

— Eu 's popa din cutare sat; tu ești Ucigă-I-toaca!

— Ba tu, ba tu,—încep a se ghionți care din cotro, cu vârt și 'ndesat.

— Ba eu 's popă; și eu tot popa cutare, dar de unde și până unde ai venit aici?

— D'apoi tu!

Și 'ncep fiecare *palatanie*, cam cu jumătate de gură. Da unde face bărbatul de colo:

— Doamne, măi femeie, ia adă niște pozderii, ba mai o-grinți, și umple cuptorul!

— Ce fi-a mai năzărit bărbate! Las' pe mâne.

— Ce pe mâne! Mâne oiu vedeă alunceea ce-oiu face; ar-dă-mi acum,—haide, repede și de grabă, că vorba multă, să-răcia omului; nu te codi, că știi tu moarea mea,—fi srigă omul răsfit.

Iese femeia afară de aduce ce-a poruncit bărbatul său, și după ce umple cuptorul, îi dă foc.

Popii din horn,—mai mult morți decât viu. Numai de o dată că se ridică fum de umple casa și nu se mai știe nici în

cer, nici în pământ, de fumărie ce eră. Mai zăbovesște omul cât socolește, și zice nevestii:

— Acum cred că le-a fi dat pe nas dragostea!

— Ba și peste cap, bărbate!

Și când se duce omul la ei, îi găsește claie peste grămadă. Sgâlție pe unul, —pace! Il trage afară,—el mort ca toți morții; numai ochi ieșiți din cap.

— Da prea degrabă mi-ai trecut în câmpii raiului, părințele; aș fi avut cu sfinția ta puțină răfăială.

Trage de picioare și pe celalt popă, îl scoate afară, se uită la dânsul,—ca și cel dintâin.

— Mi-ai scăpat și tu din palmă; ia să-l văd și pe al treile!

Dar nici acela nu eră mai tare de fire, așa că nu scăpase mai ușor decât ceilalți.

Se uită mocanul la ei,—pare că-s frați, așa samănă de bine, cu ochii holbați cât pumnul.

— Oare cum aș face să scap de ei?

Da omul ista eră putred de bogat și n'avea decât un singur copil, în cât ar fi fost în stare să deie nu știu ce, numai să scape cu obraz curat. Mai umblă, se mai învârțeste, ce să vezi: îi iese *Necuratul* înainte și-i zice:

— Te văd năcăjiți; ce-mi dai mie să te scapi de popi?

— Ce mi-i cere!

— Bine; să-mi dai ce ai tu mai scump la viața ta.

— Ti-oiu da,—îi zice mocanul.

Și-i aduce un popă. Dracul îl umflă în spate și se duce cu el de-l aruncă într'un iaz. În vremea asta, scoate mocanul pe al doilea popă și-l pune 'n tindă. Apoi iese înaintea Dracului și-i zice:

— Așă ai dus tu pe popă?

— D'apoi cum să-l duc mai bine, decât dacă l-am înecat în iaz?

— Nici vorbă; hai și l-ăi vedeă în tindă!

Necuratul se cam iușește, și cu supărare, umflă popa 'n spate, și-l aruncă 'n iaz.

Mocanul pusese acum pe al treilea popă pe prispă afară. Necuratul, cum ajunge și dă cu ochii de popă, fără să-i

Învățământul din județele Vaslui, Tutova și Fălciu în perioada interbelică (1)

- urmare din pagina 1 -

Învățământul de toate gradele a cunoscut o dezvoltare fără precedent pe întreg cuprinsul țării, constituind o componentă importantă a întregii vieți culturale și a continuării procesului de modernizare a societății românești. În pofida menținerii unor dificultăți materiale, un număr mult mai mare de copii din toate provinciile românești și din rândul minorităților au putut urma diferite forme de învățământ. La aceasta a contribuit și spiritul în care s-a realizat Marea Unire (lipsa oricărui șovinism și tendință de răzbunare), în procesul de democratizare a societății românești concretizat în legislația referitoare la învățământul de toate gradele și diferitele profiluri. Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar din 1924, care a dat învățământului primar o organizare unitară și, totodată, a consfințit dreptul minorităților de a studia în limbile respective, a fost urmată de altele referitoare la învățământul liceal, industrial, profesional, la învățământul pentru adulți și la învățământul universitar etc.

Numărul școlilor a crescut, iar cel al elevilor a cunoscut sporuri însemnate, construindu-se numeroase localuri. Nu s-a urmărit însă, realizarea unor obiective competitive, în sine, ci s-a pus accentul pe realizarea unui învățământ selectiv, de calitate, în special în învățământul secundar și universitar. Din motive cunoscute s-a vorbit mult despre moștenirea grea a analfabetismului din țara noastră; într-adevăr, deși învățământul primar era obligatoriu, deși s-au organizat și școli pentru adulți, rezultatele în direcția lichidării analfabetismului au fost slabe, atât din motive materiale, cât și din cauza unei anumite mentalități. Este necesar, însă, să combatem aprecierile care s-au făcut în legătură cu înapoierea, „întunericul” în care a fost ținut poporul român de către cercurile conducătoare din perioada interbelică.¹

Nu s-a făcut tot ce era posibil, nu întotdeauna elementul românesc de la sate a fost sprijinit în măsură suficientă de stat, adesea lucrurile au fost lăsate să meargă de la sine, chiar dacă numeroși învățători, profesori, înalți funcționari din ministerul de resort au depus eforturi remarcabile. S-au realizat progrese notabile, deși inegale la diferite niveluri de învățământ. Ar fi însă greșit, dacă nu chiar grav, să vorbim de analfabetism în general, fără să precizăm natura analfabetismului din țara noastră în raport cu același fenomen din alte zone ale lumii, mai mult sau mai puțin dezvoltate.

Este suficient să amintim aici valoarea culturii și civilizației populare românești pentru înțelegerea că știința sau neștiința de carte nu trebuie luate separat și judecate în sine. Această cultură cu o viață spirituală bogată, cu tradiții adânci, diferențiază poporul român de alte popoare sau populații mai mult sau mai puțin analfabete din zone mai apropiate sau mai îndepărtate ale lumii.

Numărul învățătorilor a crescut de la 13 600 în anul școlar 1918-1919 la aproape 48 000 în 1937-1938. Numărul școlilor secundare teoretice și tehnice a crescut în aceeași perioadă de la 186 la 825, ca urmare, în primul rând, a necesităților dezvoltării industriale, bancare, a nevoilor administrației etc.

Învățământul superior a înregistrat progrese însemnate în raport cu cerințele sporite, economico-administrative și cu noua etapă de dezvoltare a științei și culturii. Pe lângă Universitățile din București și Iași, s-a integrat în viața culturală a statului român, Universitatea din Cernăuți și s-a întemeiat noua Universitate românească de la Cluj. S-au înființat treptat numeroase școli politehnice, academii comerciale, de arhitectură, s-a dezvoltat învățământul artistic. Statul, precum și o serie de instituții și persoane particulare au ajutat material învățământul, au încurajat elevii și studenții merituoși, chiar dacă o serie de probleme privind cazarea în cămine și masa la

cantine nu și-au găsit o rezolvare corespunzătoare.

În 1923, după Marea Unire în fostul județ *Vaslui*, erau 181 de școli primare și rurale, precum și o școală de fete la Zăpodeni. În oraș erau două școli primare urbane de băieți cu 14 posturi, alte două pentru fete cu 12 posturi, „două grădini de copii” cu câte un post, iar în cadrul învățământului secundar funcționau un gimnaziu, o școală normală, o școală profesională și o alta particulară înființată de Societatea Ortodoxă a Femeilor Române, cunoscută sub numele de Liceul Ortodox de Fete, întemeiat în 1919, care fost sprijinit să-și cumpere un local de societate, în 1920, o școală de meserii, în total 11 unități de învățământ, care în acei ani, însemna destul de mult, dată fiind mărimea orașului.²

În „Expunerea situației județului Vaslui”, din 1923, se amintea și de funcționarea școlilor de adulți care aveau un număr de 205 elevi. Se prezentau și unele date care reflectă slaba preocupare pentru cuprinderea elevilor în școli. „Astfel, din 22.164 recenzați de vârstă școlară erau înscrși în tot județul doar 15.744 , (7.291 rămânând în afara școlii), iar în orașul Vaslui, din 2.096 recenzați, erau înscrși în școli 1.225, nefrecventând școala 422 băieți și 449 fete. Mai amintim și faptul că au fost situații când școlile se deschideau ceva mai târziu sau își întrerupeau cursurile din cauza frecvenței reduse.”³

Un loc important în cadrul învățământului vasluian l-a avut și Școala normală „Ștefan cel Mare” (1919-1937), care avea misiunea să pregătească necesarul de cadre pentru dezvoltarea învățământului primar, în satele județului (învățători calificați). Aceasta din varii motive, a funcționat de la 1 septembrie 1919, în localul Școlii nr. 1 de fete în schimbul de după-amiază, apoi de la 1 septembrie 1920 la liceu, iar în decembrie 1923, mai ocupa partea dreaptă a localului fostului gimnaziu Kogălniceanu care fusese construit pentru 160 de elevi, dar atunci învățau 500 de copii, deoarece mai era aici și Școala de meserii. Tot în anul 1923, s-a început ridicarea noii școli pentru care Ministerul Instrucțiunii a dat 2 500 000 lei, iar 1 300 000 de lei s-au strâns din subvenții particulare. Cu toate acestea, abia în anul 1926, a fost terminată. Pentru internat a fost folosită temporar clădirea Școlii nr.1. Destinul acestei frumoase clădiri a Școlii Normale este interesant. Aici a mai funcționat Gimnaziul comercial, apoi a fost cedată Ministerului Justiției care a folosit-o ca penitenciar iar, în zilele noastre se află spitalul TBC.

Desigur, unitatea școlară de referință a urbei a fost în continuare, „Gimnaziul „Mihail Kogălniceanu”, devenit apoi liceu care și-a păstrat întotdeauna prestigiul. Dar și aici, numărul elevilor s-a mărit treptat. Față de cei 60 de copii înscrși la înființare în 1890, după o perioadă de incertitudine din anii 1904-1910, când se preconiza desființarea acestuia, numărul celor care frecventau școala a ajuns în anii 1921-1922 la 142 de elevi (clasele I-VIII).

Pentru populația minoritară evreiască exista, așa cum s-a mai amintit, Școala primară Assey-Tow, frecventată în anul școlar 1904-1905 de 57 de elevi, în clasa I, absolvenții acesteia urmând în cea mai mare parte Gimnaziul „Mihail Kogălniceanu”⁴.

Întrucât în localul Gimnaziului „Mihail Kogălniceanu” funcționau, încă două unități de învățământ: Școala Comercială Elementară și Școala Normală „Ștefan cel Mare”, încep să apară discuții între directori. De altfel, lipsa de spațiu și de cadre calificate a fost resimțită în prima jumătate a secolului XX în oraș și nu numai.

Aglomerarea și greutatea din primul război mondial au perturbat serios cursurile școlilor de toate gradele și în special ale gimnaziului, care între timp devine liceu, pentru a se da posibilitatea refugiaților

1 Gh. Platon, V. Russu, Gh. Iacob, V. Cristian, I. Agrigoroaiei, *Cum s-a înființat România modernă*, Iași, 1993, p.332, I. Agrigoroaiei, D.D. Rusu, *Istoria românilor, Epoca contemporană*, Chișinău- Galați, 1992, p.109-111.

2 Gh. Rășcanu, *Expunerea situației județului Vaslui*, 1923, p.29-32.

3 *Ibidem*,

4 D.V.Marin, Cornelia Alexandru, *Liceul „Mihail Kogălniceanu” - centenar, Vaslui*, 1990, p.9.

să-și dea examenele. În anii 1917-1918 cursurile s-au desfășurat cu mari greutăți. Explozia depozitului de dinamită din 1918 a afectat clădirile școlilor din oraș, inclusiv localul liceului, care însă a rezistat școlului.

În anul 1922, unitatea de învățământ revine la condiția de gimnaziu, pentru ca din anul școlar 1924-1925, să rămână permanent liceu prin reînființarea claselor superioare. Prima promoție de absolvenți este menționată începând cu anul școlar 1926-1927.

După Marea Unire din 1918, învățământul de toate gradele a înregistrat progrese remarcabile, școala de pe meleagurile *tutovene* și slujitorii ei, ducând mai departe tradițiile luptei pentru propășirea neamului românesc. Astfel, învățământul preșcolar a cunoscut în perioada interbelică un ritm ascendent. Dacă în 1918 exista la Bârlad o singură Grădiniță de copii, „Zânca Crăiescu”, în decurs de două decenii numărul unităților de acest gen a crescut la șase, al educatoarelor de la opt la 12, iar al copiilor de la 88 la 391⁵.

Învățământul primar continua să rămână segmentul de bază al școlii românești. Deși, noile prevederi ale Ministerului indicau creșterea obligativității învățământului de la 4 la 7 clase, lipsa unei baze materiale corespunzătoare nu a putut favoriza realizarea acestui deziderat decât în mică măsură. Din lipsa condițiilor materiale un număr mare de copii abandonau cursurile după primele clase primare.

Desigur, *Bârladul* era orașul cel mai dezvoltat din zonă cu o populație de peste 26.000 de locuitori și numeroase tradiții culturale. Prin urmare, învățământul a înregistrat progrese deosebite. În anii interbelici funcționau în urbe șase școli primare de băieți și tot atâtea de fete cu peste 2000 de elevi. Opt dintre ele își desfășurau cursurile în localuri proprii și patru în locuințe închiriate. Amintim aceste unități de învățământ din oraș: Școala primară de băieți nr. 1 (str. Popa Șapcă), Școala primară de fete „Maria Șt. Gâlcă” (str. Ana Ipătescu), Școala primară de fete din Podeni (str. D. Cantemir), Școala primară de băieți și fete nr. 2 „C. Robu” (str. Al. I. Cuza), Școala primară de băieți și fete nr. 3 (str. Petru Rareș, nr. 41), Școala primară de băieți nr. 4 „Catinca Dobranici” (str. C. Hamangiu, nr. 18), Școala primară urbană nr. 5 de băieți și fete (str. Republicii nr. 141), Școala primară dublă (mixtă) nr. 6 „Cotu Negru”. La acestea se adaugă Școala de aplicație și Școala primară israelită –română mixtă „Leizer și Ghizela Kaufman”⁶. Aceasta din urmă poate fi considerată prima școală mixtă din Bârlad care s-a format prin fuzionarea, în 1934 a școlii evreiești de băieți cu cea de fete, rezultând o unitate de învățământ unică într-o perioadă când școlile statului erau încă organizate pe sexe. Documentul de fuzionare a celor două instituții școlare fusese emis la, la cererea Comunității Evreiești, de Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, Direcțiunea Învățământului Particular și Confesional.⁷

Principalele probleme cu care se confruntau școlile bârlădene, ca și alte unități de învățământ din țară, erau: lipsa de mobilier, material didactic, localuri adecvate și frecvența slabă. Situația era înrăutățită și de unele calamități naturale cum au fost inundațiile din anii 1932-1933, 1937 și cutremurul din noiembrie 1940 care a distrus unele clădiri de învățământ. Situația statistică din orașul Bârlad pentru anul școlar 1936 consemna frecvența a 1651 de elevi în clasele I-VII, față de 1404 de elevi în 1926, din care au promovat 1450, comparativ cu 1196 din anul școlar 1926, iar neștiutorii de carte reprezentau 24% din populație în 1939.⁸ Frecvența oscila ca urmare a condițiilor grele în care trăiau majoritatea copiilor, mai ales în cartierele marginase.

Dezvoltarea mai rapidă a unor activități economice a dus la creșterea ponderii învățământului profesional, neglijat în mare parte înainte de 1918. La Bârlad funcționau, după primul război mondial, patru școli profesionale, dintre care trei erau pentru fete: Școala de Industrie Casnică, Școala de Gospodărie Urbană, Școala Profesională de fete „Clotilda general Averescu” și Școala Industrială de Ucenici.

Concomitent cu învățământul profesional s-a dezvoltat

în perioada interbelică și învățământul liceal. Se constată o diversificare a acestuia. Alături de licee cu vechi tradiții, Liceul „Gh. Roșca Codreanu”, Școala Normală de băieți „Principele Ferdinand”, se afirmă Liceul de fete „Iorgu Radu”, instituție menită să confere și fetelor posibilități de afirmare în domeniul pregătirii profesionale. În afară de acestea, mai funcționa Liceul Industrial de fete care provenea din Școala secundară profesională „Nicolae Roșca Codreanu”, înființată în 1901 și transformată în 1925 în Școala Normală de fete pentru ca în 1940 să funcționeze ca Liceu industrial de fete.⁹

În orașul rulmenților mai funcționa și un Liceu industrial de băieți. Acesta provenea din Școala Inferioară de Meserii înființată în 1901, transformată în 1936 în Gimnaziul Industrial de băieți cu o durată de patru ani (cunoscută sub denumirea de Școala de Arte și Meserii). Între anii 1936-1938 a funcționat ca Școală Tehnică Industrială de 6 ani, devenind ulterior Liceul Industrial de băieți cu 8 clase. Liceul avea local propriu și ateliere adecvate pentru practică, ceea ce permitea absolvenților angajarea lor ca meseriași, atât pe raza orașului cât și în localitățile învecinate.

Dezvoltarea activităților comerciale a impus înființarea în 1920 a unei Școli comerciale cu o durată de trei ani, devenită apoi un gimnaziu comercial. În 1926 a luat ființă Școala superioară de comerț, cu o durată de patru ani. Prin unificarea celor două școli s-au pus bazele Liceului comercial cu 8 clase, sub patronajul Camerei de Industrie și Comerț a județului Tutova¹⁰. Absolvenții puteau ocupa funcții mărunte în comerț și în sectorul particular.

O instituție importantă de educație era Școala Normală de băieți „Principele Ferdinand” care dădea anual promoții de învățători ce se angajau cu demnitate în nobila datorie de dascăl în lumea satelor. Distrugerile provocate de primul război mondial și de cutremurul din 1940, au necesitat reparații îndelungate asupra clădirii. Până în anul 1945 cursurile Școlii Normale au fost absolvite de 61 de serii, totalizând 1700 de învățători. Absolvenților li se elibera Diploma de capacitate pentru învățători, urmând să fie repartizați de Minister în satele din județul Tutova, cu un stagiu obligatoriu de 5 ani. Dintre cadrele didactice care au predat la Școala Normală amintim: poetul George Tutoveanu, Toader Angheluță, Nicolae Gaiu, Petre Todicescu (fost director al liceului), Virgil Apostoleanu, Stan Cucu, Cezar Ursu, Gheorghe Gâlcă, viitor prefect al județului Tutova. Începând cu luna martie 1944, localul a fost pus la dispoziția trupelor germane și apoi transformat în spital german. În retragere, trupele germane au incendiat clădirea școlii în noaptea de 23/24 august 1944, fiind distruse laboratoarele liceului, materiale didactice și 80% din pereții liceului. Acest act de vandalism a afectat grav desfășurarea în condiții normale a procesului didactic¹¹.

Desigur, Colegiul „Gh. Roșca Codreanu”, rămâne principala instituție a învățământului bârlădean în perioada interbelică. La reluarea cursurilor în noiembrie 1918, școala era degradată. Directorul de atunci al Liceului, Ion Todicescu, depune eforturi pentru refacerea ei. An de an școala a scos promoții bine pregătite, din rândul cărora s-au ridicat cadre și personalități de valoare națională. Conform reglementărilor ministeriale, liceul a funcționat timp de șase ani cu șapte clase, pentru ca apoi să se revină la opt clase, reînființându-se și cele două secții: științifică și literară. Planul de învățământ a suferit ușoare schimbări față de perioada anterioară. Pentru stimularea elevilor buni și cu o situație precară se acordau burse provenite atât de la stat, cât și din donații particulare, precum bursa „profesor Toader Angheluță”, bursa „Aristița Pârvan”, dăruită de Vasile Pârvan, în amintirea mamei sale, bursa „profesor Dumitru Ion Ghimuș”, bursa academician „Constantin Hamangiu” și altele¹². În perioada primului război mondial nu a fost acordată nicio bursă de la stat, menținându-se doar cele provenite de la Casa Școalelor, Comitetul Școlar și Academia Română. Bursele erau însă insuficiente față de nevoile crescânde ale unui număr mare de elevi.

Cu ocazia aniversării a 70 de ani de la înființarea școlii, la propunerea lui Vasile Pârvan, fost elev al școlii, la 6 mai 1924, s-a colectat suma de 34.000 lei, cu scopul construirii unui internat, proiect care nu s-a realizat, turnându-se doar fundația, apoi planul a fost abandonat din lipsa fondurilor. În 1954 se va construi pe această

5 Oltea Rășcanu Gramaticu (coord.), *Istoria Bârladului*, vol. II, Editura Sfera, Bârlad, ediția a-II-a, p. 83.

6 *Ibidem*, p. 84.

7 Paul Zahariuc, *Școala primară evreiască mixtă „Leizer și Ghizela Kaufman”* din Bârlad (I), în ziarul „Obiectiv” - ediție de Vaslui, din 17 decembrie 2013, p. 4.

8 *Anuarul statistic al României pe 1939-1940*, p. 96.

9 Oltea Rășcanu Gramaticu (coord.), *op. cit.*, p. 86.

10 DJANV, fond *Liceul comercial de băieți*, Bârlad, dos. 5/1938, f. 8.

11 DJANV, fond *Școala Normală de băieți*, Bârlad, dos. 16/1944, f. 184.

12 Cf. Traian Nicola, *op. cit.*, p. 148

fundație spitalul TBC din oraș.¹³

În cadrul Liceului activau cele două societăți ale elevilor, societatea literar-științifică „Stroe Belloescu” și Societatea „Matematica bărlădeană”, contribuind la consolidarea cunoștințelor dobândite la ore, stimulându-se, totoodată, creativitatea tinerilor de liceu.

Excursiile școlare și activitățile culturale, intrate în tradiție, au contribuit la educația patriotică a elevilor. Liceul a fost vizitat în anii interbelici de diferite personalități ale vieții culturale: Constantin Angelescu, ministrul Învățământului, Nicolae Iorga, Nifon Criveanu, episcopul Hușilor, savantul Vasile Pârvan, C. Hamangiu și alții. În 1926 s-a constituit Asociația Foștilor Elevi ai Liceului „Codreanu”.

Cutremurul din 10 noiembrie 1940 a provocat mari distrugerii școlilor din zonă, inclusiv Liceului Codreanu, care a necesitat importante reparații ce s-au ridicat la suma de 214.000 lei. Lucrările au demarat greoi din cauza războiului, cursurile ținându-se la Liceul de fete „Iorgu Radu”. În primăvara anului 1944, cursurile au fost întrerupte datorită refugului, iar în vara aceluiași an liceul a fost rechiționat de armată.¹⁴

După 1918, înființarea unor licee de fete în diferite localități din țară devenise o necesitate obiectivă, inclusiv pentru orașul Bârlad. Fetele nu mai puteau fi îndepărtate de la unele forme de instrucție superioară, întrucât cursurile școlilor complementare le reduceau posibilitățile de încadrare în aparatul administrativ și de promovare în învățământul superior. Ministerul Educației Naționale a aprobat cererea unui grup de cetățeni bărlădeni în frunte cu George Tutoveanu, de înființare a unui liceu de fete și la 11 octombrie 1921, în condiții grele se deschid cursurile, orele ținându-se după amiază la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” și în localul Școlii primare de băieți nr.1. În urma unor eforturi considerabile din partea statului și a unor persoane particulare s-au putut strânge fondurile necesare construirii unui edificiu care s-a inaugurat 15 ani mai târziu. Disciplinele incluse în planul de învățământ erau asemănătoare în mare parte cu celelalte licee de cultură generală. În perioada interbelică 838 eleve au absolvit această școală, dintre care o parte au urmat și cursurile universitare¹⁵.

X XX

Marea Unire din 1918 a dus la o renaștere a energiilor creatoare a poporului nostru, având consecințe profunde și asupra învățământului *hușean*. Astfel, în urbea reședință a județului Fălciu-Huși, numită de scriitorul Virgil Caraiuan „orașel de școli și biserică”, se constituiau Cercurile pedagogice cu o tradiție pînă în zilele noastre. La 23 septembrie 1918, gimnaziul clasic „Anastase Panu” se transformă în Liceul de băieți „Cuza Vodă”, având prestigiul celei mai bune școli din localitate. Inaugurarea ei s-a făcut în prezența secretarului general al Ministerului Învățământului, Cădere Dumitru, și a directorului învățământului secundar, Cezar Papacostea, ministru al acestui domeniu, fiind, în acea vreme, prof.univ. dr. Simion Mehedinți. Primul director al noii instituții a fost Const. A. Holban.¹⁶

Evoluția Liceului „Cuza Vodă” era influențată în mare măsură de evenimentele politice și militare din prima jumătate a secolului al XX-lea. Unii directori și profesori conduc formațiuni politice locale extremiste, iar cei mai mulți dintre ei ocupă această funcție datorită afinităților politice, fapt recunoscut în perioada interbelică ca o cutumă. Această instituție de prestigiu a dat mari personalități culturii românești și universale. Unii savanți au învățat sau au predat la „Academia” de la Huși cum o numea marele psiholog Paul Popescu-Neveanu, fost elev al liceului, precum: academicienii: Mihai Ralea, Nicolae Hortolomei, Radu Cernătescu, Petre Consatantiescu-Iași, Constantin Macarovici și oamenii de știință, Nicolae Gh. Lupu, Ion Gugiuman, Gh. Focșa, Ioan Petru, Mihai Iancu, profesorii, Ion Zelea Codreanu, Ion Alexandru Angheluș, Gh. Hoha, Calestru Vasile, Theodor Codreanu, Costin Clit și alții.¹⁷

13 *Ibidem*,

14 Oltea Rășcanu Gramaticu (coord.), *op.cit.*, p. 89.

15 N. Iachim, *Contribuții la Monografia Școlii Generale de 1910 ani nr.1 Bârlad*, Iași, 1971, p.18.

16 *Apuđ*, Costin Clit, *Liceul teoretic” Cuza Vodă” din Huși- studiu monografic*, Editura Thalia, Vaslui, 2003, p.42.

17 Cf. Th. Codreanu.(coord.), *Istoria Hușilor*, Editura Porto-Franco, Galați, 1995, p.184.

O altă unitate cu rang de liceu înființată în 1919 ca școală particulară a fost Liceul de fete „Elena Doamna” (Liceul ”M. Kogălniceanu”), care funcționa temporar în casa lui Iorgu Berea, devenită după al doilea război mondial, Spitalul de copii. În 1922, a fost construită o clădire nouă, cu 15 încăperi din care șapte săli de clasă, iar în anul următor, a devenit liceu de stat. După 1948 a funcționat ca „școală medie” până în 1964, cînd a fost înlocuit de liceul „Cuza Vodă” din Huși. În 1919 ia ființă Școala Normală de băieți, odată cu Seminarul , reînființat la 17 iulie, de episcopul Nicodim Munteanu, viitorul Patriarh al României. Totodată, funcționează în continuare și Liceul agro-industrial, avînd ca director timp de 19 ani pe inginerul Constantin Hogaș. În timpul său, s-a construit un nou local și s-a dat în folosință o crămă cu vinotecă modernă pentru acea vreme.

O statistică realizată de profesorul Petrea Ghenghea, directorul Școlii de băieți nr. 3, în anul 1935, arăta că la Huși existau trei școli primare de băieți, două școli de fete, două școli mixte, două grădinițe de copii, liceul de băieți mai sus amintit, un liceu de fete, o școală comercială inferioară, o școală profesională de gradul I, o școală inferioară de arte și meserii „Ion Corivan”, o școală de viticultură și o școală de cântăreți. Alte surse mai menționează clase de școală normală la Liceul „Mihail Kogălniceanu” și o școală normală de băieți, înființată în 1919.¹⁸

Activitățile didactice, în orașul dintre vii, beneficiau de o bună oragnizare teritorială, urbea fiind împărțită în cinci circumscripții școlare. Buna funcționare a școlilor se datora și faptului că orașul era reședință de județ, aici fiind sediul revizoratului școlar, echivalentul inspectoratului școlar județean de azi.

În anii interbelici s-au succedat la conducerea Ministerului Educației Naționale, personalități de seamă din învățământul superior, îndeosebi din cadrul PNL și PNȚ, care au dus mai departe principiile reformei începută de Spiru Haret, precum: Consatantin Angelescu (1920-1928), Ion Petrovici, Nicolae Costăchescu (1930), Dimitrie Gusti (1933) care avea ca secretar general pe sociologul Petre Andrei. În minister, funcționa în calitate de inspector general, Vasile Tănase, originar din comuna Delești, județul Vaslui. Ministrul Constantin Angelescu a vizitat de mai multe ori județele Vaslui, Tutova și Fălciu, participând la inaugurarea unor construcții școlare sau la diferite congrese ale învățătorilor. Era însoțit întotdeauna de inspectorii generali, precum Vasile Pârvan și Constantin Holban, ambii absolvenți al Liceului „Codreanu” din Bârlad.

După 1918, s-au reorganizat Inspectoratele pe ținuturi. Inspectoratele regionale și Revizoratele județelor Tutova și Fălciu aparțineau de Inspectoratul Școlar al Ținutului Dunărea de Jos-Galați, iar Revizoratul școlar județean Vaslui aparținea de Inspectoratul Școlar al Ținutului Prut-Iași și de Inspectoratul Regional Iași. În fruntea Inspectoratului Școlar Teritorial Iași, s-au aflat profesori secundari renumiți, ajuși, ulterior, cadre universitare ca: inspectorii generali, N. I. Popa (1923), P. Marinescu (1927), Alexandru Bălănescu (1929), Vasile Tănase (1933), I. Andreiescu (1942), Mihai Negură în 1936, din Vaslui, va ajunge senator și ministru al Cooperăției (n.n), Constantin Bahrim (Murgeni), Dumitru Furtună și N. Negru (1938).¹⁹

Revizoratul școlar al Ținutului Dunărea de Jos-Galați a fost condus în perioada interbelică de Gheorghe Caraman, Theodor Radu, Grigore Năforniță și de eminentul profesor de la Liceul „Cuza Vodă” Huși, Constantin Asiminei.

Printre revizorii școlari de la Revizoratul școlar Vaslui amintim pe Ilie Rășcanu (1920), Gh. Rășcanu (1922), C. Vasilache (1921-1931), Gh. Crețu și Gh. Ungureanu (1934-1935), Emanoil Trifan (1935) și subrevizorii V. Lipșa și Gh. Avramescu (1934-1935).

La conducerea Revizoratului școlar al județului Fălciu, care aparținea de Revizoratul școlar al Ținutului Dunărea de Jos- Galați, o perioadă mai lungă de timp, au fost revizorii școlari, Ion Murgulescu, Marin Benghuiu, Octav Agapi, C. Andriescu și alții.

În ceea ce privește învățământul particular, la 10 martie 1926, a fost emis Regulamentul pentru punerea în aplicare a legii pentru acest tip de învățământ. Funcționarea școlilor particulare era condiționată de existența, în medie a cel puțin 10 elevi pentru fiecare clasă și minimum 20 de elevi pe școală, în cazul învățământului primar. Fiecare an școlar se finliza cu un examen, în fiecare

18 *Ibidem*, p. 182.

19 Mihai Ciobanu, *Pagini de istorie...*, Editura Thalia, Vaslui, 2003, p.17.

școală în prezența corpului didactic. Conform unei situații înaintate Revizoratului școlar, în anul 1926, 41 de elevi din orașul Vaslui au solicitat susținerea examenului particular, pentru diferite clase.²⁰

În perioada interbelică, învățământul din fostele județe Tutova, Fălcu și Vaslui, a cunoscut un adevărat reviriment: se înființează noi unități de învățământ și se consolidează școlile existente la acea vreme, se generalizează învățământul de 7 clase, crește ponderea școlilor profesionale și de meserii. După primul război mondial, apar două mari licee, la Huși, „Cuza Vodă” și „Mihail Kogălniceanu”, la Vaslui. Totodată, se înființează licee de fete în orașele reședință de județ. În anii interbelici, liceele industriale își încep activitatea, iar Colegiul Național „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad își diversifică profilurile.

XXX

Între cele două războaie mondiale, cu toată aplicarea Legii lui Spiru Haret, care prevedea „egalitatea instrucțiunii și educației”, rețeaua școlară nu cuprindea toate satele și comunele din fostele județe. În mediul urban funcționau diferite școli de grad mediu, licee teoretice, licee industriale, școli particulare și pensioane unde pătrundeau fiii celor care puteau plăti o anumită taxă. Mai erau diferite școli profesionale, de meserii și școli normale, destinate, în principal, fiilor de muncitori, negustori și țărani.

Urmările primului război mondial își arătau rănilor și în învățământul din mediul rural. Unii elevi și mai ales orfanii de război nu frecventau școlile. Cei din urmă nu erau supuși nici unui control în această privință. Era de datoria învățătorilor să se înscrie în comitetele comunale ale societății „Ocrotirea orfanilor” cu sarcina de a se ocupa ca aceștia să fie înscriși la școală și supravegheați. Învățătorii îndeplineau în această perioadă și sarcinile privind distribuirea alimentelor la orfani, conform cartelelor de autorizații emise de societate. Era perioada grea de după război, când învățătorii erau invitați să dea concursul consilierilor agricoli și agronomilor regionali în executarea muncilor agricole de către țărani. Ei trebuiau să se implice și în rezolvarea proprietăților funciare, problemă care măcina la acea dată satele României. Adresa Ministerului Cultelor cu nr.1023/918 aducea la cunoștința învățătorilor marea act al Unirii Basarabiei cu țara mamă în neuitata zi de 27 martie 1918.

20 DJAN Vaslui, *Fondul Inspectoratului Școlar Vaslui*, dosar 31, f. 12.

Era nevoie de fixarea unei zile pentru ca apostolii „să talmăcească elevilor în cuvinte bine alese, acest act de mare însemnătate națională.”

Energicul revizor școlar, George Tutoveanu, numit la 1 mai 1918, în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Tutova, invita toți învățătorii bărbați, titulari sau suplinitori, localnici și refugiați din localitățile Dragomirești, Avrămești, Corodești, Florești, Micești, Gherghești, Mânzați, Lălești, Lunca, Șendrești, Fătăciuni și Ibănești la Puiesti unde „aveau de discutat chestiuni de organizare școlară locală”. Era nevoie de implicarea învățătorilor în refacerea țării după război și de efectuarea unui recensământ al populației școlare conform cu realitatea. Revizorul școlar era purtătorul de cuvânt al Ministerului Instrucțiunii și Cultelor: „Țara întregă se zbate în suferințe fără seamăn: multe gospodării sunt ruinate, unele sate au fost măcinate de boli, mai peste tot lipsesc vitele și chiar uneltele, iar starea învățământului e cât se poate de înrăstătoare. Dintre 840 000 de copii de vârstă școlară, abia 30.000 isprăvesc clasele primare. Ceilalți urmează doar câte o clasă, ori două, iar 300 000 nici nu calcă pragul școlii. Ne arată toată lumea cu degetul (...) altă scâpare nu-i decât să începem o MUNCĂ NOUĂ, iar îndemnul trebuie să vină de la școală și biserică.”²¹ La sfârșitul anului școlar 1917-1918, examenele de absolvire se țineau după legislația din anul trecut. Școlile Puiesti, Gâlțești, Ruși, Strâmba, Bărtăluși vor participa cu elevii absolvenți la centrul Puiesti în ziua de 10 iunie. Președintele comisiei era învățătorul diriginte Gheorghe Năstăsescu. Elevii de la școlile Lălești și Călimănești participau, împreună cu elevii din Avrămești, la centrul de examen din Mărășești, sub președinția învățătorului Gh. Mihalache. Învățătorii elevilor absolvenți trebuiau să aibă cu ei: matricola, catalogul, caietele de lucrări lunare, hărțile pentru teze, și cerneală roșie pentru trecut notele. La sfârșitul examenului, conform Ordinului Ministerului nr. 27118/917, toți diriginții școlilor rurale aveau obligația de a colecta și păstra cărțile didactice de la elevi și absolvenți, spre a le folosi în anul școlar viitor. Utilizarea acestor cărți era aprobată la 1 septembrie 1918, cu Ordinul Revizoratului 1654/1918²².

- Va urma -

21 DJAN Vaslui, Fond , *Inspectoratul Școlar Tutova, Școala Puiesti*, dos 16/1918, p.16.

22 *Ibidem*, p.18

LITERELE ALFABETULUI ȘI CIFRELE pe aripile fluturilor

Dumitru APOSTOLACHE
Octavian APOSTOLACHE

KJELL B. SANDVED, de meserie fotograf, s-a născut în anul 1992, în Norvegia și a emigrat în anul 1960 în S.U.A. El a fost angajat la Muzeul Național de Istorie Naturală SMITH SONIAN INSTITUTION .

K. B. SANDVED are o teorie, ciudată la prima vedere, privind prezența matematicii în natură, pe care a descris-o în cartea sa: "THE BUTTERFLY ALPHABET."

În introducerea la cartea sa, K.B. SANDVED mărturisește : "Într-o zi, cu mulți ani în urmă, pe când admiram la microscop dansul unei molii tropicale, spre surprinderea mea, am observat o literă mică bine ascunsă pe aripă. Am fost uimit și m-am întrebat dacă aș putea descoperi mai multe litere.

Tot în acea perioadă a găsit o cutie veche de țigări cubaneze, pe care era imprimată un fluture. Mai mult, pe aripile lui a putut distinge litera F. Atunci s-a gândit imediat că dacă o literă apare în acest fel în natură, este posibil să fie tot alfabetul și a luat hotărârea să-l caute pe aripile fluturilor și moliiilor. Pentru acesta a călătorit în peste 30 de țări, timp de aproximativ 25 de ani.

Așadar a început goana după ...fluturi. Dorind să fie primul care să afle și să prezinte această minunăție, a adunat cu mare grijă un mare număr de probe. Deascoperirea lui, cu adevărat uimitoare, este următoarea: fluturii poartă pe aripi literele alfabetului latin și toate cifrele de la 0 la 9. Această descoperire uluitoare confirmă faptul că trăim într-un matrix sau într-un uriaș labirint de formule matematice. Pământul, Universul, nașterea și evoluția umană, de exemplu, pot fi măsurate cu ajutorul șirului lui FIBONACCI.

În cazul fluturilor, ei au dezvoltat acest alfabet secret cu mult timp înainte de a apare prima limbă vorbită și scrisă .

K. B. Sandved afirmă : "Pentru a găsi frumusețea în lume, trebuie să te uiți foarte, foarte atent. Am reușit să descopăr și să fotografiez 200 de specii de fluturi. Aripile lor duc 26 de litere din alfabetul latin și cele zece cifre. Fiecare dintre aceste imagini extraordinare vin de la modelele geniale ale aripilor de fluturi și molii. Aceste modele unicat au apărut la unele specii fie pentru a atrage un partener, fie pentru a se deghiza împotriva animalelor de pradă."

Pe aripile fluturilor, K.B Sandved a găsit nu doar litere și cifre, ci și diferite modele care seamănă foarte mult cu figuri de oameni sau animale. El a mai precizat că formele și simbolurile care se regăsesc în natură sunt simetrice.

C.D.ZELETIN – ÎN CORESPONDENȚĂ PARTICULARĂ

- o întâmplare -

Ion N. OPREA

Ca foști colegi de liceu la Gheorghe Roșca Codreanu Bârlad îmi face plăcere să-i urmăresc ascensiunea și scrierile. Să scrii despre un academician, cu numeroase titluri științifice, care de care mai onorante, om cu peste 40 de volume științifice și literare, foarte multe traduceri în limba română, autor a sute de comentarii în presa literară și de specialitate, e o mare mândrie pentru mine. De aceea nici nu pierd ocazia să-l menționez și în scrierile mele ori de câte ori am prilejul. Așa de exemplu, atunci când în 2010, la Editura PIM, Iași, am oferit tiparului volumul cu eseuri intitulat "Scurte medalioane. Semnal istorico-literar", 566 p., cu o postfață de Constantin Clisu, primele titluri s-au referit la fostul meu coleg, Constantin Dimoftache, cunoscut publicului larg cu pseudonimul C.D. Zeletin: „La 75 de ani, laudă lui C.D. Zeletin”; „Costăcheștii: Omagiu – tată și fiică”; „Elena Bibescu în viața artistică a Bârladului”; „Josefina – vara Elenei Kostaki Epureanu”; „C.D. Zeletin: comentator de politică internațională...” pp.15-65).

Anterior, în 2008, când la aceeași editură am oferit publicului alt volum cu eseuri, „Personalități moldave”, 591 p., în afară titlului „C.D. Zeletin mereu cu gândul la locul său de obârșie (în loc de recenzie la volumul „Omagiu C.D. Zeletin 70”) în articolul „L-am cunoscut pe profesorul G.G. Ursu” o confesiune a medicului Radu Șerban Palade, rudă cu onorantul meu coleg, amândoi buni prieteni cu fostul secretar al Academiei bărlădene, un spațiu larg l-am oferit și confesiunii academicianului....

Recent, revenind la amintirile despre G.G. Ursu, la depășirea a 100 de ani de la naștere și peste 30 de la moarte, un exemplar al eseului despre literatul și profesorul universitar care a plecat de la Bârlad, l-am expediat și profesorului universitar Florin Păncescu din București, prefațatorul unei cărți scrise de prof. Gheorghe Clapa despre Ion N. Oprea ca istoric local.

Iată ce îmi răspundea domnul Păncescu la 15 octombrie 2013, orele 10,27 despre informațiile primite:

Domnule Ion N. Oprea,

Având eu o vârstă care îmi permite să emit unele aprecieri despre viață și toate cele prin care trece un om în diverse perioade de timp, iată că vin către dvs. cu ipoteza că **întâmplarea** joacă un rol nebănuț de mare în existența noastră.

Cu vreo șase ani în urmă, eram cu niște treburi la Agenția Națională pentru Cercetare Științifică, în București, în biroul unui director general, bun prieten cu mine, discutăm despre contracte, realizări (puține, în opinia mea), evaluări ale unor proiecte de cercetare, noutăți și previziuni.

La un moment dat privirea mi-a fost atrasă de o carte ce se afla pe biroul amicului meu, o carte groasă, cu coperte albe. Reproduc din memorie dialogul ce a urmat:

- Ce carte este asta, lonele?
- Este o carte a cărei tipărire ANCS a finanțat-o. iar autorul, un doctor, mi-a adus-o ca probă după tipărire.
- E o carte de medicină?
- Nu știu, nu m-am uitat prin ea, dar nu cred, mai degrabă este literatură istorică. Știi că pe tine te preocupă domeniul, ți-o dau ție să-mi faci un referat. La câte cărți finanțează ANCS-ul într-un an mi-ar trebui câțiva ani să le citesc.

Am luat cartea. Acasă, seara, m-am uitat la ea. Surpriza a fost mare. Titlul: Princesesa Elena Bibescu marea pianistă, autor C.D. Zeletin. Știam că Princesesa Bibescu a fost o mare pianistă din secolul al XIX-lea dar nu cunoșteam atâtea amănunte din viața ei. Am citit cartea pe nerăsuflăte.

Conform înțelegerii am făcut referatul, de la sine înțeles favorabil, adică ANCS a cheltuit banii cu folos. Am întrebat de autor. Nimeni nu știa nimic. De atunci l-am tot căutat, pentru ca în mailul ce mi-ați trimis ieri, să aflu că îl cunoașteți foarte bine. Iată **întâmplarea!** Cum de nu m-am gândit că dvs trăind atât timp și scriind despre oamenii de la Bârlad, trebuie să-l știți? Sigur mai are și alte cărți scrise. Vă rog din suflet să-mi dați amănunte, cred că un om care a scris o carte ca Princesesa Elena Bibescu, este un caracter social, unul care ca și dvs., prin scrieri își dăruiește sufletul și gândirea publicului mare.

Princesesa Bibescu a rămas la mine, alături de multe alte cărți de suflet.

Toată considerația mea, Florin Păncescu

Firește, i-am expediat mai tot din ceea ce știu eu despre Constantin D. Dimoftache, apreciat de Tudor Vianu și considerat de Perpessicius drept „poet de categorică originalitate”, alias C.D. Zeletin, prof. univ. dr. în medicină, președinte de onoare al Academiei Române, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Președinte fondator al societății Medicilor Scriitori și Publiciști din România, Președinte de onoare al Societății literare Academia bărlădeană, Doctor Honoris causa al Universității de medicină și farmacie „Gr. I. Popa” din Iași; distins și cu Ordinul Național Serviciul Credincios în grad de ofițer, conferit de Președintele României la 1 Decembrie 2000, cel dintâi traducător în românește al poeziilor lui „Michelangelo. Sonete”, distins cu Premiul de Carte și Medalia de Aur, Edinburgh, Anglia (1965) și al ediției „Florile răului” de Charles Boudelaire pentru care a primit Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1991) pentru cea mai bună traducere de poezie, premiul „Marian Papahagi” al Universității Babeș-Bolyai și al Institutului Cultural Italian (2011) pentru „Promovarea literaturii italiene în România”.

Pentru volumul *Princesesa Elena Bibescu, marea pianistă* (2008) deține Premiul I.C. Filitti al Fundației Culturale Magazin Istoric, 2010.

Am păstrat însă pentru mine ceea ce-mi scrisese C.D. Zeletin la 9 octombrie 2012 felicitându-mă la împlinirea vârstei de 80 de ani, pentru scrierile mele, urarea care mă onorează și bucură sufletește: „Slavă!...”

“Vă mulțumesc pentru informațiile despre C.D. Zeletin - îmi răspunde profesorul Păncescu din București-. Tot ce mi-ați scris îmi arată că nu m-am înșelat în aprecierile mele despre autorul cărții *Princesesa Elena Bibescu, marea pianistă de origine română*. Mă întreb, totuși, cum este posibil ca un personaj atât de marcant în societate să nu fie cunoscut suficient de publicul căruia i se adresează?. Am doar un răspuns la îndemână – oamenii de valoare se caracterizează printr-o comportare modestă, onorantă pentru ei, dar care determină funcționarii bugetari – în general cu o cultură precară - să nu le facă publicitatea meritată. Aceasta este valabil în oricare domeniu de activitate”.

„Nicolae C. Paulescu - între știința vieții și metafizica existenței”

Lansare de carte la Biblioteca Națională a României

Valentina LUPU
Vasile Valeriu LUPU

La cumpăna anilor 2013-2014, mai precis la 12 decembrie, sub cupola Bibliotecii Naționale a României în sala de conferințe „Mircea Vulcănescu” s-a desfășurat un eveniment cu adânci semnificații pentru știința și cultura poporului nostru și anume lansarea cărții „**Nicolae C. Paulescu-între știința vieții și metafizica existenței**” apărută la editura PIM Iași, autor dr Valeriu Lupu – doctor în științe medicale.

Într-un cadru deosebit de elevat, în prezența unui public avizat, evenimentul avea să readucă în actualitate una din cele mai mari personalități ale științei românești, omul care prin munca lui de excepție avea să deschidă drumul tratamentului uneia dintre cele mai redutabile boli - diabetul zaharat - prin descoperirea hormonului antidiabetic. Ceea ce distinge personalitatea marelui Paulescu în lumea științifică este faptul că, dincolo de așezarea medicinii pe baze științifice prin introducerea principiului cauzalității împreună cu mentorul său Etienne Lancereaux, abordează viața omului și destinul său ca ființă viețuitoare sub aspect filosofic, sociologic, teologic și istoric, ceea ce îl plasează în rândul elitelor gândirii epocii sale la nivel european și nu numai.

Manifestarea a fost organizată de inimosul colectiv al Bibliotecii Naționale condus de directorul instituției, doamna conferențiar dr. Elena Târzișan, o personalitate de înaltă ținută intelectuală și academică care, în cuvântul de deschidere, avea să sublinieze importanța evenimentului sub aspectul evocării personalității savantului Paulescu și a strădaniei autorului cărții

în al prezenta în adevărata sa dimensiune și pe înțelesul celor care nu sunt în domeniu, ceea ce înseamnă foarte mult pentru percepția publică a operei savantului.

Prin structura sa, avea să sublinieze distinsa gazdă, cartea oferă un expozeu complet al personalității savantului român, analizându-i opera în întreaga sa complexitate, pentru că Paulescu, dincolo de domeniul mai îngust al cercetării științifice, a fost un mare gânditor în domeniul filosofiei, sociologiei, psihologiei, teologiei și istoriei, domenii pe care le-a abordat din perspectiva realităților biologice ale omului cu proiecție însă în evoluția lui istorică.

Un moment deosebit în derularea evenimentului l-a constituit cuvântul academicianului Constantin Ionescu Târgoviște în calitatea sa de fost director al Institutului de Diabet și Boli de Nutriție N. C. Paulescu București, una din cele mai active personalități care s-a remarcat în odiseea restabilirii adevărului privind rolul pe care l-a avut Paulescu în descoperirea insulinei.

Dincolo de aprecierile legate de carte, distinsul om de știință avea să relateze multe din întâmplările și greutățile pe care le-a întâmpinat în restabilirea adevărului privind locul și meritele savantului român în domeniul științelor medicale, a priorităților

absolute care-i aparțin și care au contribuit decisiv la progresele de care se bucură medicina zilelor noastre.

Într-adevăr restabilirea locului și rolului savantului român în panoplia valorilor naționale și universale ale științei a însemnat o adevărată odisee, în care domnia sa a avut un rol deosebit alături de savantul scoțian Jan Murray, prof Emil Crăciun, prof Ion Pavel, prof Iulian Mincu, dr Constantin Angelescu, prof Alfred Rusescu, prof Ștefan Milcu, președintele comitetului Nobel Arne Tiselius, reușind

în cele din urmă să demonstreze furtul intelectual al secolului XX pe care l-au comis membrii comandoului canadian de trist renume; Banting, Best, Macleud și Collip, prin însușirea frauduloasă a descoperirii paulesciene.

Facem remarcă că profesorul Constantin Ionescu Târgoviște prin poziția sa, prin preocupările și realizările sale în domeniul diabetologiei și cu deosebire în restituirea personalității lui Nicolae C. Paulescu pentru știința românească și universală, este la ora actuală cea mai autorizată persoană în măsură să abordeze din punct de vedere științific meritele și locul gândirii paulesciene în cultura noastră, ceea ce a făcut ca alocuțiunea sa să fie urmărită cu deosebit interes.

De altfel cartea domniei sale intitulată „Insulina, descoperirea medicală a secolului aparține românului N. C. Paulescu” este un reper în abordarea științifică a operei paulesciene.

În continuare autorul cărții, dr Valeriu Lupu, începe printr-o mărturisire de suflet când afirmă public că descoperirea universului paulescian îl datorează unei personalități de

excepție a biblioteconomiei românești, Constantin Emil Bucescu, cel care avea să-i ofere la sfârșitul anilor 90 ai secolului trecut o carte vestejită de trecerea timpului, intitulată „Fiziologie Filosofică” editată în 1944 de Vasile Trifu (colaboratorul și primul biograf al savantului Paulescu), care conținea între copertile sale o lume și o gândire de-a dreptul fascinată.

Acestui moment avea să-i urmeze cartea profesorului Constantin Ionescu Târgoviște evocată mai sus apărută la editura Geneze în 1996, fascinată la rândul ei prin dramatismul drumului către descoperirea pancreinei (insulinei) și lovitura morală primită de marele nostru savant generată de furtul descoperirii sale, dublată de acordarea cu o grabă suspectă a premiului Nobel comandoului canadian în anul 1923. De altfel o recenzie a acestei cărți se va regăsi în cartea prezentată.

Al treilea moment va fi o carte apărută în 2010, scrisă de o echipă de detractori ai marelui nostru savant care, motivați (pretind ei) de câteva scrieri antisemite, nu numai că denigrează de o manieră grotescă pe omul Paulescu, dar minimalizează și contestă valoarea și meritele omului de știință Paulescu. Pornind de la aceste trei momente autorul va încerca să surprindă personalitatea savantului Paulescu în cele patru ipostaze ale sale; om de știință, dascăl, medic și gânditor în domeniul filosofiei,

biologiei, sociologiei, teologiei și istoriei, și să reproducă universul fascinant al gândirii paulesciene.

De o corectitudine și o acuratețe desăvârșită, dotat cu o inteligență ce uimeau contemporanii, preluând și dezvoltând de la maestrul său Etienne Lancereaux principiul cauzalității în abordarea fiziologică și fiziopatologică a patologiei umane, Paulescu va reuși să descifreze ființa umană de o manieră exhaustivă, demonstrând că dualitatea materie spirit este o realitate, că energia vitală care animă morfologia și fenomenologia vitală către o finalitate predestinată oricărei ființe viețuitoare sunt evidențe către care conduce orice aprofundare fiziologică.

Stăpânind la perfecție cele trei modalități de cercetare; logica științifică, raționamentul prin analogie și experimentul de laborator Paulescu ajunge, dincolo de cele 22 de priorități absolute recunoscute ca aparținându-i nemijlocit în domeniul cercetării științifice, să realizeze acea punte între știință și religie, între materie și spirit, ca dualitate de necontestat în existența concretă a ființei umane, ceea ce l-a făcut pe Nicolae Mladin (viitorul mitropolit al Transilvaniei) să afirme în anii 30 ai secolului trecut că „**Paulescu a reușit să demonstreze cu instrumentele științei sale adevărul evangheliei**”.

De altfel el însuși afirma în monumentalele sale cursuri că „**existența unei ființe atotputernice și infinit înțelepte este termenul sublim la care conduce fiziologia**”. Dincolo de abordările sale care contraziceau realitățile epocii în care a trăit, în care materialismul ateu și evoluționismul darwinist aveau să conducă la dramaticele evoluții politico-militare ale secolului trecut, între care comunismul și nazismul vor lovi cumplit ființa umană în

tot ce are ea ca sacralitate, Paulescu va reuși să găsească și să evidențieze cauzele acestor situații în însăși structura și comportamentul ființei umane care, prin natura sa este conflictuală, propunând în același timp remedii de bun simț, remedii ce se regăsesc în moralitatea creștină și nu numai.

Cartea de față, prin structura sa încearcă o prezentare a savantului în toată complexitatea personalității sale, preluând ideile și viziunea sa despre lume și viață și urmărindu-le evoluția și în perioada postpaulescu. Ceea ce este reconfortant în acest demers este faptul că viziunea paulesciană se confirmă în totalitate, atât prin evoluția științei cât și sub aspectul evoluției gândirii filosofice și sociologice, atestând și prin proba timpului genialitatea gândirii sale.

În cuvinte apreciative prof **dr Mircea Regneală, o autoritate în domeniul biblioteconomiei românești, face un elogiu ținutei pe care o are cartea**, începând cu coperta care prin monumentalitatea catedralei sugerează măreția și unicitatea operei paulesciene, personalitate care prin exemplaritatea vieții sale aproape ascetice avea să marcheze gândirea epocii sale. În egală măsură are cuvinte de apreciere privind stilul exprimării, calitatea scriiturii și maniera de expunere a principalelor repere ale operei savantului român care sunt prezentate cu claritate și de o manieră accesibilă.

Domnia sa crede că asemenea cărți contribuie la păstrarea și afirmarea identității noastre în tot ce are ea mai valoros și autentic.

În același sens se va exprima în cuvântul său și domnul Gheorghe Sărac (interpret de romanțe și eminescolog) care face o paralelă extrem de reușită cu destinul eminescian, a cărui fascinație a resimțit-o atunci când i-a pătruns muzicalitatea versului prin interpretarea romanțelor pe versurile poetului Eminescu, ca și a altor mari poeți (Alecsandri, Coșbuc, Goga).

Ca și Eminescu, Paulescu va cunoaște drama unui destin potrivit, caracteristic creatorilor de geniu, care avea să-i urmărească pe fiecare în felul său atât în timpul vieții cât mai ales postum. El însuși ancorat în odiseea restabilirii adevărului despre golgota eminesciană, Gheorghe Sărac vede în această carte o contribuție importantă la ceea ce înseamnă restituirea valorilor noastre naționale, prea mult blamate de neaveniți și diletanți.

Pentru că și Eminescu, întocmai ca și Paulescu a avut și continuă să aibă detractorii săi.

În încheiere moderatorul evenimentului, doamna director Elena Târziman subliniază reușita și calitatea manifestării prin contribuția vorbitorilor și receptivitatea audienței, lansând invitația și la alte manifestări de același nivel, pe care instituția pe care o conduce le oferă cu generozitate, într-un spațiu în care adevărata cultură este la ea acasă.

La sfârșitul manifestării autorul cărții a oferit gratuit celor prezenți cărți cu autograf și a primit din partea profesorului Constantin Ionescu Târgoviște monumentalul „Traite de Physiologie Medicale” a lui Nicolae C Paulescu, la a cărui apariție în 2010 domnia sa a contribuit efectiv și decisiv, carte ce apare sub egida Academiei Române, deasemenea ultima sa carte „Istoria neuropatiei diabetice în România” apărută sub egida Societății de Neuropatie Diabetică la editura Sănătatea Press Group, o excelentă monografie cu temă iatroistoriografică în care personalitatea lui Paulescu se regăsește alături de istoria institutului care-i poartă numele, ca și istoricul unor preocupări științifice legate de diabet.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: **Marin Rotaru**

Redactor-șef adjunct: **Cristian Onel**

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. **Vlad Codrea**,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. **Ștefan Olteanu**, București

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

Serghei Coloșenco, Bârlad

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene
 Tipar: SC Irimpeș SRL Bârlad

Teona SCOPOS

RUGĂ ȘI MULȚUMIRE

În noi și rai și iad și omenești trăiri -
 Cu viața grea pe umeri nu știm ce va fi mâine -
 Din visurile toate ... ne mulțumim cu pâine,
 Cu zâmbete, cu lacrimi, cu ură, cu iubiri.

Și-aprindem lumânări și la altar venim
 Și cerem să ne fie mai bine, tot mai bine ...
 De-avem în noi credință și-avem respect de sine,
 Să mulțumim întâi, întâi să mulțumim.

Îți mulțumim PĂRINTE pentru puterea minții,
 Îți mulțumim s-avem în suflet omenie,
 Cu Universul tot trăim în armonie,
 Lubindu-TE pe TINE, copiii și părinții.

Să TE rugăm mereu ? TU știi ce se cuvine -
 TU ne cunoști pe toți, ne ierți și ne îndrumi -
 Și poate lumea noastră e una dintre lumi,
 Dar, pe pământ, o viață ni-i dată de la TINE.

Cu bune și cu rele să știm trăi cinstit -
 Îți mulțumim PĂRINTE pentru-al luminii dar -
 În suflet, TU să fii și omenesc altar,
 Cu lumânări aprinse privind spre răsărit.

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
 Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

La Editura PIM, Iași

„Adriana. Cuvinte din iarna vieții”, carte pentru bătrâni?

Virgil DATCU

De curând, cu titlul „Adriana. Cuvinte din iarna vieții. Memorialistică” a apărut în librăriile Iașului o nouă carte, autor Ion N. Oprea, din salba memorialisticii sale, care pune în valoare amintirile unei doamne, asistate social într-un Cămin de profil, ajunsă la venerabila vârstă de 94 de ani

„Cartea aceasta, aș aprecia, este o cronică vie a ceea ce este viața și activitatea într-o astfel de instituție unde totul este bine organizat, gazdele și oaspeții lor, ducând o viață normală, cu bucuriile și relele întâmplătoare, dar mult mai atent trăite decât dacă soșii ar fi rămas acasă sau pe stradă. Ea se citește cu interes și instituțional și particular, chiar și de vizitatori, care au confirmarea că Instituția – Căminul – este necesară, trăiește prin grija statului și a sponsorilor, a personalului angajat, asigurându-le internaților ceea ce li-ar fi lipsit dacă ar fi rămas fie și în familie – liniștea, confortul, medicația, vorba bună, ba și literatura, o carte, cântecul mai ales, cântecul de acasă, de la mama sau de la biserică, muzica, poezia mai ales, scrisă de ei sau a clasicilor ori trăitorilor, conservată în memoria talentaților și pusă în carte să nu se piardă, că cine știe, ne întoarcem, vreodată, la tot ce-a fost tinerețe pacienților”, spune în Destăinuire, cu rol de prefață, Ion N. Oprea.

Este o carte, arată același, care cuprinde în majoritate relatarea amintirilor unui om care, la o vârstă venerabilă – peste 90 de ani – strălucește intelectual și, deși nu are studii superioare, se dovedește o povestitoare care ne-a încântat și nu am putea să nu le facem un dar prețios cititorilor, relatându-le. Totul prezintă interes, în primul rând importanța Căminelor de bătrâni, activitatea personalului medical, de asistență și administrativ, factorii de ajutorare și sprijinire a unor oameni care au nevoie de oameni de omenie, de gesturi de mare generozitate.

Luată în mână și măcar răsfoită, dai că ideile naratoarei și poate și ale autorului sunt și regretele tale ca cititor, și atunci, poți să nu citești cartea cu „Adriana”... de la un capăt la altul, să nu inviți sau să-i împrumuți volumul și vecinului, prietenului tău, după ce l-ai citit și tata și mama, sora mai mică?: „În atare situație începem să mai răscolim trecutul, să mai găsim ceva din el, noi, noi care totuși, am trecut prin multe și am rezistat cu tărie, și de ce nu, cu un zâmbet în casă, cu o mângâiere, cu un cântec, și ce cântece erau pe timpul copilăriei și tinereții noastre, de te făceau să uiți de toate necazurile. Te făceau să vii acasă cu dragoste. Unde se mai cântă astăzi Barca pe valuri plutește ușor, La umbra nucului bătrân, În micul orașel uitat de lume, Smaranda e cea mai frumoasă, Păsărică mută-ți cuibul și te du, - de venea omul acasă cu cântecul pe buze, cu dragoste. Astăzi, habar nu ai ce spune cântecul, dar te asurzesc zgomotele, parcă lipsesc notele muzicale și toți țipă”, p.202.

Că această carte este darul făcut nu doar bătrânilor, ci și altora, mai ales factorilor de decizie și tineretului de după 1989, ne-o spune tot autorul în cele ce urmează: „Publicarea volumului vine să învedereze nu doar opera creatoarei, povestitoare, a doamnei Adriana Andreiaș-Micu, cât mai ales Instituția care este gazdă pentru asemenea oameni, adevărate valori ale optimismului omenesc, care sunt înfrății și iubesc din convingere munca, tradiția, prezentul, dar cu speranță viitorul. Viitorul pentru că Instituția dacă servește azi celor care au muncit de dimineață și până noaptea, cu atât mai mult va fi necesară mâine când miile de asistați sociali din mai fiecare casă, cei care așteaptă poștașul cu cupoanele să le înmâneze plata votului primit, dar nu ies pe dealuri cu sapa să muncească ogoarele lăsate pârloagă, chiar acestora și altora le va fi și mai utilă întreprinderea. Îmbătrânirea populației României, ca și prelungirea vârstei de ieșire la pensie, dar mai ales depărtarea descendenților de bătrâni sunt realități care înseamnă programe de protecție socială la care este chemat să participe nu doar Statul și factorii săi de resort, ci mult mai mulți, noi și întreaga societate civilă. Organizațiile non-guvernamentale care vor proba « cine-i om și cine-i câine ». Nu spun o noutate, doar o repet, de multă vreme fiecare casă, dar mai ales la blocuri, unde ușile rămân închise cu lunile, există oameni care nu numai trebuie vizitați și ajutați, dar le-ar fi efectiv utilă internarea la căminul de asistați sociali”.

Lucru pe care îl spune și autoarea scrisorilor adresate celui care semnează cartea - că întreaga narațiune este un total al corespondenței purtate cu doamna Adriana: „...Nu m-aș fi oprit să aștern pe hârtie aceste mari necazuri care azi apasă cu greutate pe umerii bătrânilor bolnavi și singuratici, dar și situația tinerilor, fără de ajutor, plecați departe m-a îndemnat să nu ocolesc acest adevăr care cade tot în seama vârstnicilor să-l rezolve - familiile, copiii, gospodăriile tinerilor, satele, au rămas tocmai sub îngrijirea bătrânilor, lipsiți de putere, pierduți de minte, fără o îngrijire medicală, fără medicamente și supraveghere, fără o mâncare cum trebuie și o bucurie imediată.

Oricât ar fi omul de bătrân, el are nevoie de o vorbă bună, de o mângâiere, de o încurajare din partea copiilor lui, să simtă o mână caldă de ajutorare, care, până la urmă, în lipsa banilor, pot înlocui și medicamentele. Chiar și eu am perioade când personal simt lipsa unei vorbe de încurajare, de mângâiere, deși, îmi dau seama că lumea care a fost nu mai este.

Când eram copii aveam și purtam cel mai mare respect profesorilor, ne aplecam până la pământ în fața lor când îi întâlneam, preotului îi spuneam de la mare distanță respectuos „sărut mâna”, ne purtam cuviincios cu conducerea jandarmeriei locale, a funcționarilor primăriei, pe primar îl respectam cu sfințenie și mare încredere. În ziua de astăzi este mare batjocură în relațiile dintre noi oamenii, bătrânii nu mai sunt respectați ca și educatorii în general și autoritățile statului”, p.166.

În spiritul celor de mai sus cartea evidențiază eforturile Statului, dăruirea unor sponsori, acțiunile bisericii catolice și a comunității evreilor pentru protejarea celor aflați în neputință la un moment dat, cheamă biserica ortodoxă și clericii ei, îndeosebi pe călugări și măicuțe, să facă mai mult în acest sens, salută intențiile Termo-Service Iași - care, ocupându-se de administrarea unor apartamente a imobilelor, vrea să demareze și un proiect de ajutorare a persoanelor vârstnice, bolnave, fără aparținători legali și cu mobilitate redusă.

« Direcția de Asistență Comunitară acordă ajutoare, dar le acordă celor care depun dosare. Sunt însă, din ce am văzut noi, bătrâni care nu se pot deplasa, care nu au rude să umble pentru ei sau care nici nu știu de ajutoarele sociale la care au dreptul. Către aceștia ne îndreptăm. Cu un sfat, cu un telefon dat la instituția responsabilă sau cu o vizită la domiciliu, vrem să ajutăm și noi pe cât posibil. Nu avem nici experiența, nici calificarea pentru o intervenție directă, dar vrem să creăm măcar legături omeneste între instituții și oamenii care au nevoie de ele », se redau în Destăinuire spusele lui Tudor Tudose, directorul Termo-Service, preluate dintr-un ziar de la Iași.

Cu valoare de document, cartea se constituie și într-o bibliotecă care împrumută cititorilor ei operă religioasă și beletristică, o redare și din aduceri aminte a mai marilor noștri. Mihai Eminescu, Al. Vlahuță, George Coșbuc, Grigore Alexandrescu, Magda Isanos, Iulia Hașdeu, Ciprian Porumbescu, Ion Minulescu, Vasile Militaru, Alexe Mateevici, Grigore Vieru, Adrian Păunescu, Constantin Tănase, dar și multe texte de cântece, aproape uitate. Ne readuce folclorul și pe buze... Caloianul !

Portetistica cărții este aproape în totalitate mertul celei care și-a cunoscut și-și iubește vecinii sau pe cei de care s-a despărțit, ne-a informat Ion N. Oprea. Topica frazei, expresia curat românească, poate și unuia și altuia, autor și povestitoare.

Luminoase și inventive, prietenoase, copertele cărții.

Ne-am bucura dacă Adriana, cu Cuvintele din iarna vieții ei ar ajunge și în mâinile și sub privirile lacome de lectură ale celor cărora cartea a fost realizată : Instituțiile și oamenii lor din domeniul unde asistații sociali, nu numai bătrânii, o așteaptă. O carte, dusă în dar celor de acolo, de către cei care îi mai vizităză pe cei internați, ar fi bucuria lor de suflet întâlnindu-se unii cu alții. Adică cei din povestirile Adrianei cu cei care înseamnă omenirea Căminelor de ajutorare a celor care mai gândesc, scriu, citesc și speră că oamenii au rămas oameni. Ar fi bucuria lor dar și a Doamnei Adriana, cum am intuit din cele scrise de Ion N.Oprea.